

Moj odgovor.

Spisal V. Bežek.

„Vedno je znak neproduktivne dobe, ako se izgublja v tehniške malenkosti, in takisto je znak neproduktivnega individuva, ako se s takimi stvarmi bavi.“

Ernst Linde po Goetheju.¹

Skoro šestdeset strani obsegajoči moji malenkosti posvečeni spis „Kranjski pristaši formalnih stopenj in njih kritik“, ki naj bi bil mene uničujoča filipika, obsega že v svojem pričetku, v 7. številki lanskega „Popotnika“ toliko zmot, krivic in žalitev, da sem takoj spisal primeren odgovor. Da ga nisem že v prihodnji (8.) številki „Popotnikovi“ objavil, temu je bila vzrok poleg želje urednikove² zlasti novica, ki mi je došla baš pred odpošiljatvijo tistega odgovora, novica o znanih personalnih izpremembah v vodstvu ljudskega šolstva na Kranjskem.

Da znači odstop gospoda nasprotnika bližnji konec našega petero-formalnostopenjskega prepira, to mi je bilo takoj jasno. Sedaj še pobijati petere formalne stopnje, ko najbrž ne bo nikogar, ki bi jih „priporočal“ slovenskemu učiteljstvu, se mi je zdela „mlatva prazne slame“. Kaj so „Kranjcu“ formalne stopnje? „Kranjec moj jim osle kaže!“ bi lahko odgovorili s klasiškim verzom Prešernovim. Škoda časa in truda, ki se lahko z večjim pridom porabi za plodovitejše delo.

Ta misel se mi je vrivala tembolj, ker se mi je obetalo navzlic pričetku velikih počitnic obilo dela: prireditve knjig Šolske Maticе za tisk, vrhutega pa sem moral nastopiti potovanje v Italijo, za katero mi je bilo naučno ministrstvo naklonilo štipendijo.

¹ Es ist immer ein Zeichen einer unproduktiven Zeit, wenn sie so ins Kleinliche des Technischen geht, und ebenso ist es ein Zeichen eines unproduktiven Individuums, wenn es sich mit dergleichen befaßt.

² Glej opazko na str. 235. lanskega „Popotnika“!

Tedaj sem storil še korak dalje ter naprosil pismeno najprej „Popotnikovega“ urednika in, ko je ta odklonil, g. ravnatelja Schreinerja, naj blagovoljno posreduje, da bode konec neplodnega polemizovanja. Pogoji, ki sem jih stavil, so bili: Gospod nasprotnik preneha takoj svojo polemiko, a jaz na pričeti njegov odgovor (v 7. številki) ne reagujem nič, nego se zadovoljim z dejanskimi popravki njegovih zmot.

G. ravnatelj Schreiner mi je takoj odpisal, rekoč, da z veseljem prevzame ponujeni mu posredovalni posel; obljubil mi je drage volje svojo pomoč, a pripomnil, da bo treba kake izjave — ne poniževalne — od obeh strani. Tudi na to sem pristal!

Potem pa je bil dolg molk. Ko sem se vnovič — že iz Italije — obrnil do g. ravnatelja Schreinerja z vprašanjem o uspehu njegovega posredovanja, mi je to-le sporočil:

„Glede mojega posredovanja Vaše polemike sem takoj iztegnil tipalnice, a nisem dobil povsem ugodnega odgovora. Gospoda nadzornika H. so nekateri izrazi v Vaši polemiki hudo dirnili (šušmarji, nevedneži, osobito pa predbacivanje, da ljubljanski učitelji formalnih stopenj ne poznajo itd.) Vse to in mnogo drugega smatra naperjeno na svojo osebo in torej za razžalitev osebne in uradne časti kakor tudi za razžaljenje njemu podrejenega učiteljstva. Po moji sodbi, in če se ne motim, ste to tudi že meni osebno izjavili, je bila Vaša borba naperjena proti „pretiravanju“ formalnih stopenj. Jaz sedaj nimam Vašega spisa pri rokah, a ne morem tajiti, da je prvi vtisk tudi pri meni bil ta, da ste sploh nasprotnik formalnih stopenj. Toda o tem sedaj ni vprašanja. Če se sklepa mir, ne kaže, vagati besede. Ali ne bi hoteli izjaviti kakega pojasnila? Nemara v tem smislu, da se borite proti tistim „formalistom“, ki vprašajo: „Pri kateri formalni stopnji ste?“ itd. Morebiti bi se dala ta pravda končati, ki nam je gotovo na škodo. Pravda je dobra in zdrava. A če se razteza preveč na široko, nam jemlje preveč moči in prostora. Gotovo je, da se tudi manj razsodni učitelji zbegajo. In kakor sem Vam že večkrat namignil, Vašo moč rabimo za boljše, plodovitejše delo. Jaz si prav iz srca želim konec tega boja in bi se rad z Vami pogajal o kakem važnem delu. Mislite malo na „Slovar“, na vzgojeslovje itd. . .“

To pismo ima datum dne 2. septembra 1903; meni je došlo v roke po vrnitvi iz Italije, dne 6. septembra 1903 in ondaj so bila tri nadaljevanja nasprotnikovega spisa že gotova. Tedaj sem uvidel, da je vse pogajanje prepozno in torej sem odpisal g. ravnatelju Schreinerju, da ga lepo zahvaljujem za njegovo preljubeznjivo posredovanje, da pa naj se nikanj dalje ne trudi; naj gre stvar svojim putem.

Temu pismu in v njem izrečeni sodbi g. ravnatelja Schreinerja, da je bila moja borba naperjena proti pretiravanju formalnih stopenj, nimam drugega dostaviti, nego da pri svoji razpravi v lanskem „Popotniku“

do usodnega Interima II., kjer me je gospod nasprotnik direktno napadel, češ, da je treba kontrolovati vse moje citate, predno se jim verjame itd., nisem gospoda nasprotnika niti imenoval, in dasi je na velikonočnem shodu nedvomno mene apostrofoval, se ga tudi v Interimu (I.) nisem osebno dotaknil in tudi poslej, po neutemeljenih osebnih hudih žalitvah v Interimu II., nisem doslej nič reagoval razen v Interimu III. ki je bil specialen odgovor na Interim II. To posebno tudi poudarjam z ozirom na „Pripombo uredništva“ v zadnji številki „Popotnikovi“, v kateri se izreka obžalovanje, *da je ta polemika postala na nekaterih mestih osorna, da, celo osebna in da se je rabilo v boju tako ostro orožje*, a se ne dela razločka med obema strankama in se nič ne pove, na čigavi strani je bila osornost, osebnost in ostrost. Nasproti temu je treba konstatovati da sem jaz doslej v eni sami številki „Popotnikovi“ (v 6., v Interimu III.) nastopil direktno — toda defenzivno — proti gospodu nasprotniku, a ta je razen Interima II. posvetil moji polemiki, v kateri (razen v Interimu III.) njegova oseba niti omenjena ni bila, celih 60 (reci šestdeset) strani odgovora, ki je bil po priznanju „Popotnikovega“ uredništva samega *na nekaterih mestih osoren, da, celo oseben*.

Vračajoč se k sodbi g. ravnatelja Schreinerja o mojem boju proti „pretiravanju“ formalnih stopenj, izjavljam, da neposreden povod moji razpravi v lanskem „Popotniku“ so bile naivne razprave o formalnih stopnjah v predlanskem „Učiteljskem Tovarišu“, kakor se gg. čitatelji lahko prepričajo, čitajoč prvo stran moje lanske razprave (lan. „Pop.“ str. 1. i. d.). Imam priče, ki mi potrdijo, kako smo se razgovarjali, da gospod nasprotnik ni inicijator formalnostopničarske akcije, nego je samo orodje v rokah nekaterih drugih, ki so pravi „faiseurji“ in njega v ospredje tirajo ter pod egido njegove avtoritete delujejo v prilog Zillerjeve teorije; a ti faiseurji, smo ugibali, so deloma slabo informovani praktiki (učitelji), ki o najnovejšem protiformalnem gibanju na Nemškem in v Švici ničesar ne vedo, deloma pa srednješolski učitelji, absolventje dunajske univerze iz dobe Vogta, zloglasnega Zillerjanca, na katerega besede oni seveda kot zvesti učenci prisegajo, kateri je pa bil najzloglasnejši med zloglasnimi Zillerjanci (glej njega karakteristiko v že navedeni Wesendonckovi brošuri¹ na str. 134.—159. in v E. v. Sallwürka, znanega Herbartjanca, knjigi: „Handel und Wandel der pädagogischen Schule Herbarts“² pod zaglavjem „Das letzte Credo

¹ Die Schule Herbart-Ziller und ihre Jünger vor dem Forum der Kritik. — 1885. Pichlers Witwe & Sohn.

² Eine historisch-kritische Studie von Dr. E. v. Sallwürk. Langensalza. Hermann Beyer u. Söhne. 1885.

des Vereins für wissenschaftliche Pädagogik. (N. u. m. na str. 54.—64.)

Da se gospod nasprotnik s tistimi provzročitelji, za katere smo jih smatrali, identifikuje, da s formalnimi stopnjami stoji in pade, tega, do Interima II. jaz ne bi bil nikomur verjel.

Zakaj to tako obširno pripovedujem? Da uverim gg. čitatelje, da nisem jaz kriv, ako je res, kar pripoveduje uredništvo „Popotnikovo“ v tisti „Pripombi“, da so nekateri „Popotnikovih“ čitateljev že nevoljni, zakaj se boj ni omejil.

Da pa ne bi kdo mislil, da sprave nisem ponujal iz miroljubnosti, ampak samo zato, ker so se mi hlačice tresle, ker mi je že začetek nasprotnikove razprave sapo zaprl in se mi je bilo po nje nadaljevanju še hujšega poraza bati, sodeč po gospoda nasprotnika grožnjah (lanski „Pop.“ str. 200) o „karakteristični nesreči“, ki se mi je baje zgodila, in o neki drugi „točki“, o kateri je obljubil, da „še posebej izpregovori“ — tedaj priobčim, še predno preidem k meritornemu odgovoru — namreč, da se na nemškem pedagoškem nebu res več ne svetita zvezdi Herbart in Ziller, da je bil Herbart res grobokop Pestalozzijevih neminljivih idej, da formalnim stopnjam na Nemškem res že odklenkava itd. — v tej številki „Popotnikovi“ vsaj v ekscerptu odgovor, ki sem ga bil poslal uredniku „Popotnikovemu“ par dni potem, ko je bila izšla 7. številka „Popotnikova“ s pričetkom razprave: „Kranjski pristaši formalnih stopenj in njih kritik“. Iz mojega tedanjega odgovora (radi skopega prostora samo v skrčeni obliki priobčenega) bodo videli gg. čitatelji črno na belem, da je res, kar sem trdil v začetnih vrstah današnjega članka, da iste lastnosti, ki označujejo po moji sodbi celo razpravo — z mot, krivice in žalitve — se do sita pojavljajo že tudi v nje pričetku v 7. številki lanskega „Popotnika“.

Sedaj, ko vidim, kake posledice je imela moja miroljubna ponudba, mi je iskreno žal, da nisem naslednjega odgovora priobčil takoj v 8. številki lanskega „Popotnika“.

Prepričan sem — in prepričajo se po njega čitanju tudi gg. bralci — da po njega objavi gospod nasprotnik svoje razprave najbrž ne bi bil nadaljeval; ako ne samospoznanje zgoraj navedenih hib — zmot, krivic itd. — in protest gospoda urednika, vsekakor bi mu bilo prestriglo nadaljevanje razprave v takem genru, v katerem ga je bil pričel v 7. številki — javno mnenje, isto javno mnenje, ki se je sedaj po zvrstitvi razprave tako odločno postavilo na mojo stran. V prid pa bi bilo to tudi gospodu nasprotniku; kajti ako bi bil čital v 8. številki moj odgovor na začetek svoje razprave, ga bi bil ta odgovor gotovo nekoliko iztreznil, da bi se bil zavedel, na kakem strmem potu da je, in ne bi bil od številke do številke polzel nizdolu po tej strmini ter naposled zdrknul tja, kjer ga nahajamo

ob koncu razprave v 12. številki. V dokaz tega svojega domnevanja za sedaj ne navajam nič drugega, nego pozivljem gospoda nasprotnika, naj še enkrat čita konec svoje razprave ter naj ga potem primerja z napovedjo v nje začetku (lanski „Popotnik“, str. 194): *Z orožjem, kakršno rabi gospod glavni učitelj, se ne bom branil. Vsakdo meri s svojim kometcem, vsakdo rabi orožje, ki mu je najbolj pri roki; poniževati se tako nizko, da bi se po Heinejevem izreku, takoj našli, se nočem in ne morem.*

Načrt mojega odgovora je torej po gorenjih migljajih ta-le. Najprej (I.) objavim v skrčeni obliki repliko, ki je bila namenjena za 8. številko lanskega „Popotnika“ kot odgovor na začetek nasprotnikove razprave v 7. številki. Potem (II.) bo sledila kolikor možno nepolemiška zgolj stvarna in zategadelj upam, da poučna razprava o glavnem jedru vse naše pedagoške vojne, katerega se pa gospod nasprotnik v celi 60 strani dolgi filipiki skoro niti dotaknil ni, namreč o današnji pedagoški veljavi Herbarta in Zillerja v Nemcih, o vprašanju, ali je bil ali ni bil Herbart gróbokop Pestalozzijevih neminljivih pedagoških idej, in o današnjem stanju formalnih stopenj v Nemcih. Baš to poglavje hočem in se nadejam tako izvršiti, da se polemiški značaj, kolikor možno umakne poučnemu in iz njega gg. čitatelji, večinoma pač učitelji, zvedo dobršen kos najnovejše pedagoške zgodovine, napisan na podlagi najnovejših pedagoških del. Naposled (III.) na kratko omenim in označim najmarkantnejše zmote in krivice in pa žalitve gospoda nasprotnika v zadnjih petih številkah lanskega „Popotnika“, ne da bi drugače žalitvam odgovarjal, nego samo s tem, da jih konstatujem, dasi ne bi bilo več nego človeško in razumevno, ako bi najprej na žalitve reagoval ter vračal „šilo za ognjilo“ in „nemilo za nedrago“.

• Toda tega ne storim; prvič zategadelj ne, ker sem še vedno prepričan, da je gospod nasprotnik mnogo in morda baš najhujših injurij zagrešil nevedoma, iz stvarnega neznanja, in dasi ga to ne opravičuje, bode vsekakor plemenito delo, ako mi bode možno, dvigniti se do biblijskega reka: „Oče, odpusti jim, saj ne vedo kaj delajo!“ Drugič pa sem tudi uverjen, da so take osebne žalitve kakor tiste puščice, ki prilete nazaj na tistega, ki jih je izstrelil.

Da sem sledil zgled gospoda nasprotnika, ki je razdelil obširno svojo repliko v veliko poglavij ter nekatere izmed njih opremil s pikantnimi naslovi (Gospod kritik in krojači; gospod kritik in šolski birokratizem itd.), bi bil pač tudi jaz svoja tri poglavja lahko razcepil v več pododdelkov ter jih oskrbel z zanimivi napisi (Gospod nasprotnik in Foltz; gospod nasprotnik in Herbartov učenec Gregorij; gospod nasprotnik in kontrolovanje citatov; gospod nasprotnik in — denunciacije); toda tako postopanje se mi vidi,

da preveč spominja na senzacionalne naslove v *Neuigkeits-Weltblattu* in zato ostanem pri preprosti zgoraj napovedani razdelitvi (I., II., III.).

I.

Rekel sem zgoraj, da se že v začetku gospoda nasprotnika razprave (v 7. številki lanskega „Popotnika“) ne manjka zmot in krivica. Je-li zmota ali krivica v nastopnem slučaju, naj razločijo gg. čitatelji sami.

Gospod nasprotnik mi je očital (lanski „Popotnik“ 200, 201), da ne zmorem sam učnih slik za razvijajoče upodablajoči pouk, nego da morem ponje hoditi na posodo — o *Ironie des Schicksals!*¹ — k Zillerjevcu Foltzu. Kakor čitatelji „Popotnikovi“ vedo, sem tisti očitek že tudi pošteno osvetil in zavrnil (lanski „Popotnik“ 301, 302 in 339), zlasti tudi kažoč na to, da Foltz sam pravi v že večkrat navedeni knjigi: „Anleitung zur Behandlung deutscher Gedichte“ (I., 53): *Es ist durchaus nicht notwendig, dass man jedes Gedicht nach den fünf formalen Stufen bearbeite. Sehr oft schließt die Behandlung am besten ab mit dem ausdrucksollen Lesen des Gedichts.* A zgoraj omenjeno grajo o izposojenih učnih slikah je zaključil gospod nasprotnik tako-le:

„Da nam gospod kritik ne podaja cele Foltzeve učne slike, je tudi karakteristično. Zbal se je spotoma, ko je videl, da potrebuje Foltz za obravnavo te pesmi celih 16 strani (Foltz II., str. 1—16).

Gg. čitatelji niti ne slutijo in, ako nimajo Foltza v rokah in ga ne vpogledajo, se ne morejo niti prepričati, kolika zmota (ali pa krivica?) tiči v teh malih vrsticah.

Dotični oddelek Foltzeve knjige (II., 1—16) ne obsega namreč ene same učne slike, kakor bi vsakdo sodil po nasprotnikovih besedah, ampak 3, reci: tri učne slike; razpravlja namreč Foltz isto pesem „Die Tabakspfeife“ v treh učnih oblikah na tri različne načine, namreč najprej po novi razvijajoči-upodablajoči metodi (A, str. 1.—11.) potem pa po doslej navadnem postopanju in sicer prvič tako, da učenci takoj sami prečitajo kitico za kitico pod vodstvom učiteljev (B, str. 11.—13.), potem pa tako, da učitelj sam pesem vzorno prečita (*Ich lese euch das Gedicht vor*; C., str. 14.—16.) — prav tako, kakor je v Učnih slikah Šolske Matice „Petelinov klic“ izdelan v dveh slikah na dva različna načina (n. n. m. str. 11.—17.) s pripombo uredništva: „Da se vidi razlika, smo sprejeli to sliko še v drugi izvršitvi“.

Sedaj si pa mislimo, da bi ena izmed teh učnih slik komu posebno ugajala radi metodiških vrlin in bi jo kje ustno ali pismeno porabil, priporočujoč dotično metodiško postopanje (n. n. m. str. 11.—13.); a tu bi pristopil njegov metodiški nasprotnik in bi rekel: „Prijatelj, ti pa nisi

¹ Sic!

podal cele slike o „Petelinovem klicu“! To je jako karakteristiško! Zbal si se spotoma, ko si videl, da potrebuje obravnava te pesmi celih 6 strani (str. 11.—17.). Ali ne bi dotičnik kar obstekel nad tako apostrofo? In kakega imena bi bila vredna taka insinuvacija?

A gospod nasprotnik, ki je zmoget to insinuvacijo, je napisal v uvodu svojega odgovora, v isti številki štiri strani spredaj (lan. „Pop.“ 194): *Z orožjem, kakršno rabi gospod glavni učitelj, se ne bom branil itd.*

Da, takega orožja jaz, ubogi glavni učitelj, nisem nikjer rabil in ga tudi ne bom.

Možen bi bil samo en izgovor, da je namreč krivični očitek plod hude površnosti, da je imel gospod nasprotnik sicer Foltza v rokah — in to dokazuje način njegovega citovanja — da pa niti ni utegnil pregledati tistih 16 strani ter se poučiti, da so tu združene ter po črkah A, B in C jasno ločene tri učne slike s končno opombo Foltzevo: „Die Behandlung dieses und des nächstfolgenden Gedichts (vse druge pesmi so namreč izdelane samo na en način) wird hoffentlich in dem Leser die Überzeugung erwecken, daß unsere Präparationen auch für die Lehrer verwendbar sind, die in Bezug auf die Darbietung des Inhalts glauben einen andern Weg einschlagen zu müssen.“

Toda bodisi vzrok storjeni mi krivici površnost ali hudomušnost — obe alternativni sta enako hudi za onega, ki hoče govoriti v imenu dobre stvari, v imenu učiteljev in učeče se mladine (lan. „Pop.“ 194).

* * *

Podobno površnost (ali pa hudomušnost?) je zagrešil gospod nasprotnik na str. 195. lan. „Pop.“, hoteč meni oprtiti defekt, ki je bodisi za učitelja, bodisi za pisatelja enako hud — namreč *pozabljivost* — z opazko: *Gospod nasprotnik se semtertja ne spominja, kaj je pisal. Na str. 183. n. pr. vpraša, kje je povedal, da so ga prisilili nekdanji gojenci, oziroma nekdanje gojenke, da je spisal svoj „Ad interim!“ ker se ne spominja, kar je napisal na str. 97. o svojih gojenkah, na str. 104. pa o svojih somišljenikih.*

Oj, kako smo se vrezali! Na baš omenjeni str. 97. lan. „Pop.“ sem bil napisal: *K pisanju omenjenega članka me je napotila zgolj go-rečnost za stvar. Od svojih nekdanjih gojencev in gojenk itd. „Omenjeni članek“, ta je seveda štiri vrstice više, v 1. in 2. vrstici mojega Interima (I.) omenjeni članek „o formalnih in didaktičkih stopnjah in pa o razvijajoče-upodabljačem pouku“, h katerega pisanju so me res tudi napotile tožbe mojih nekdanjih gojencev in gojenk. A gospod nasprotnik je vzel ome-njeni članek — v vihravosti ali pa hudomušnosti? — kot ta-le članek, t. j. Interim (I.)*

Na str. 104. pa sem bil napisal: „In zatęgadelj naj „ad interim“ zadostujejo te male vrstice, namenjene v prvi vrsti mojim somišljenikom,

da se ne bodo „zblaznjevali“ nad mojo tobožnjo malodušnostjo.“ — Na podlagi teh vrstic pa je napisal gospod nasprotnik **neistinitost** — ali vedoma ali nevedoma, tega ne maram in ne morem odločevati: *Pozneje, so ga prisilili, kakor pravi sam, nekdanji njegovi gojenci in nekdanje gojenke, da je napisal, kakor se vidi, „mehr der Not gehorchend als dem eignen Triebe“, „Ad interim“ v 4. številki „Popotnikovi“ letošnjega leta par besedic „Pro domo“ itd.* (lan. „Pop.“ 129.)

Tedaj zopet značilna alternativa! Ali je gospod nasprotnik „bona fide“, iz prepričanja, očital meni pozabljivost; onda mora pač smatrati kot kazen božjo ravnokar izvedeni dokaz, da je njega baš v tistem hipcu, ko je meni očital pozabljivost, doletel lapsus memoriae. Ali pa me je vedoma in hotoma namerjal ožigosati z očitkom pozabljivosti,¹ češ, saj ne pojde nikdo nazaj gledat in primerjat str. 183. 97. in 104. lanskega „Popotnika“; če bi bila ta zadnja alternativa resnična, bi bila pač živa ilustracija reka: „Untreue schlägt den eigenen Herrn!“

* * *

Hoteč na vsak način meni oprtiti krivdo površnosti že v začetku svoje polemike, si je naklonil gospod nasprotnik tudi to-le „karakteristiško“ nezgodo. N. n. m. na str. 200. pravi namreč gospod nasprotnik: *Kako temeljito sodi cenjeni gospod o naši učni upravi, kaže najbolj (ali ne najbolje? Op. pis.) njegov izrek,² da je „baš odločno herbartofilska težnja“ Fröhlichove izdaje Lindnerjevega ukoslovja vzrok nje nepotrditve za avstrijske šole (str. 175.), na str. 179. op. 1. pa navaja sam iz Niedergeßäsove³ „Geschichte der Pädagogik in Biographien“, da se naslanja „Organisations-Entwurf“ za avstrijske gimnazije na Herbartova načela.*

Gospod nasprotnik namreč ne ve (?), da je takoimenovani „Organisations-Entwurf“ iz l. 1849. ter je delo grofa Leona Thuna, očeta konkordata⁴, ki je, preustrojujoč gimnazije, pozval za pomagače nemške profesorje, oboževalce Herbartove; a sedanja po mojem mnenju za formalne stopnje se ne ogrevajoča struja naše učne uprave ali pravzaprav tistega odseka učne uprave, kateremu je poverjen referat o ljudskem šolstvu, gotovo ne sega nazaj preko l. 1867.; zakaj ne, to ve vsak absolvirani učiteljski kandidat.

¹ Česar pa gospodu nasprotniku na čast nočem niti trditi niti misliti.

² Na dotičnem mestu (lanski „Popotnik“ 174, 175) sem bil rekel: „Sodim in menda se ne motim, da je baš odločno herbartofilska težnja“ itd. Iz dovolj pohlevnega izraza *sodim in se menda ne motim* pa je naredil gospod nasprotnik *izrek*.

³ Sic!

⁴ Glej Wurzbachov „Biographisches Lexicon“, 45. zvezek na 54. str. i. d.

Sicer pa priznam, da sem sam pomislil, navajajoč iz Niedergesäbä (lanski „Popotnik“ 179) besede: „So stützt sich z. B. der „Organisations-Entwurf“ der österreichischen Gymnasien auf Herbarts Grundsätze“, da so le-te besede v navideznem nasprotju z mojim mnenjem o neherbartofilski dispoziciji današnje ljudskošolske uprave, in hotel sem že napisati pojasnjujočo opombo, da je seveda „Organisations-Entwurf“ iz l. 1849., da je pa od tedaj že mnogo vode poteklo in da je bilo zlasti ljudsko šolstvo l. 1868. i. d. postavljeno na čisto nove temelje; potem pa sem si mislil: Čemu in komu naj pojasnujem vse to?! Lajik in površni čitatelj navideznega nasprotja itak ne opazita, tem manj, ker je tisti moj citat iz Niedergesäbä potishjen pod črto; strokovnjaki-učitelji pa itak vedo, kaj znači „Organisations-Entwurf“ in kaj državni ljudskošolski zakon. Da se bo baš gospod nasprotnik, ki se je vzpostavil za zaščitnika dobre stvari, učiteljev in učeče se mladine (lanski „Popotnik“ 194), spotikal ob nasprotje, ki ni nasprotje, ter celo radi tega podtikal meni netemeljitost, to se mi niti sanjalo ni; in res, baš to se je zgodilo, baš gospod nasprotnik je „reingefallen“, kakor pravijo Nemci.

Sedaj pa jaz lahko obrnem puško ter rečem: Kako temeljito je poučen gospod nasprotnik o najnovejši zgodovini avstrijskega šolstva, kaže najbolj njegov „izrek“, „da je površnež oni, kdor sodi, da je današnja ljudskošolska učna uprava protiherbartska, ko je vendar znano, da je „Organisations-Entwurf“ osnovan na Herbartovih načelih.“

* * *

Na str. 200. lanskega „Popotnika“ pravi gospod nasprotnik: *Saj je njegova (t. j. moja) pisava vsa tako malo jasna, da človek mnogokrat ne ve, kaj hoče, in vendar zahtevajo učenjaki ravno jasnost, ker nikdo ne more podajati jasnih pojmov, ki jih sam nima. Ali tega ne bomo razpravljali dalje; če bo treba, pa bomo.*

Z mirno vestjo trdim, da se od tega očitka ne čutim niti malo zadetega. V svojem mnogoletnem pisateljskem in „pilatuškem“ poslu mi je bila vedno vrhovno vodilo jasnost, in naj si mi je po pravici ali krivici očitala ta ali ona pisateljska slabost, nejasnosti mi ni še nikoli nikdo „predbacival“.

O jasnosti gospoda nasprotnika pa naj podam baš radi gorenjega očitanja malo sliko, katera bistro pokaže, da vidi gospod nasprotnik bilko v mojem očesu, a bruna v svojem ne. Da me ne zadene sumnja, da sem za predmet svojega dokaza hudomušno izbral baš kak slučajno ponesrečeni pasus nasprotnikove polemike, pričnem takoj od kraja ter podam logiško in obenem tudi jezikovno analizo nasprotnikovega Uvoda. *Za kaj se gre?* (Lanski „Popotnik“ 193.)

Jezikovnih hib gospoda nasprotnika se sicer v vsej dosedanji pravdi načeloma nisem dotikal, dasi me je kot pilatuša po poklicu že pri čitanju nasprotnikovega Interima (II.) srbelo po vseh prstih in so mi le-ti nehote segali po rdečem svinčniku; a zavračal sem vse take hudobne želje s premislekom, da je sicer menda res, da „le style c'est l'homme même“, da pa gospod nasprotnik pač ni pristaš tega načela, nego mu je samo do stvari, a nič do pravilne in čedne oblike. Toda tekom razprave je gospod nasprotnik pokazal, da je poleg vse malobrižnosti glede svoje jezikovne oblike vrlo občutljiv napram mojim *debelim izrazom* (lan. „Pop.“ 327), in ko sem zagrešil *‘facit indignatio versum’*, s čemer v očeh klasiških filologov gotovo nisem nič veljave izgubil, mi je brž stopil na pete z debelo tiskanim *fecit* in s korekturo v oklepajih (*ne facit*); in postavil je na moj rovaš celo napačen izraz v starih zrelostnih izpričevalih goriškega učiteljskega, katerega jaz niti zagrešil nisem.¹ Baš ta zadnji primer mi je dokaz, da bi gospod nasprotnik dobrohotno iztaknil vsako tudi najmanjšo jezikovno napačico v mojih spisih ter bi jo obesil na veliki zvon, ako bi jo le mogel. Zato pa bom tudi jaz z logiškim seciranjem prvega znanstvenega spisa gospoda nasprotnika združil ob enem slovniško in stilistiško njega analizo.

Torej začnimo!

Gospod nasprotnik v *Uvodu* pod zaglavjem *Za kaj se gre?* tako-le piše: *Napis razprave gospoda nasprotnika kaže, da se gre za formalne in didaktičke stopnje in za razvijajoče-upodablajoči pouk.*

Res, nepobitna logika! Ako jaz svoji razpravi ne bi bil dal napisa „O formalnih in didaktičkih stopnjah in pa o razvijajoče-upodablajočem pouku“, ne bi gospod nasprotnik niti vedel, *za kaj se gre!*

Dalje: *Izmed teh* (sic! Spredaj stojita samostalnika *stopnja* in pa *pouk*; torej se nanaša *teh* na *pouk*! Pravilno bi se moral dostaviti kak samostalnik, recimo: *Izmed teh* ali *báš omenjenih me to d*) *stavi sam* (Kdo? Napis ali jaz?) *na naš kranjski rovaš* (pravilneje pač *na nas Kranjcev rovaš!*) *formalne stopnje po Herbart-Zillerjevem in njihovih* (sic!!) *učencev sestavu.*

Ne, velecenjeni gospod nasprotnik, formalnih stopenj ne stavim niti na Vaš niti na Vaših somišljenikov rovaš! Formalnih stopenj niste zakrivil niti Vi niti Vaši pristaši; ako sem to res kdaj trdil, tedaj to na tem mestu slovesno prekličem: Formalne stopnje niso zrastle na Vašem zelniku!

¹ *Zato mu* (t. j. meni) *priporočamo . . . naj popraša kakega krojača ali kako učiteljico ženskih ročnih del (ali „rokodel“ kakor pravijo v Gorici).* (Lan. „Pop.“ 323.)

Toda dalje: *Mi Kranjci smo se oklenili¹ po Herbart-Zillerjevem in njegovih* (sic!) učencev sestavu, moramo poudarjati, ker je znano itd.

„Ein Königreich za analizo tega stavka,“ vzkliknemo z nekim dovtipom (lan. „Pop.“ 201, 202) g. nasprotnika.

Toda denimo, da je *moramo poudarjati p a r e n t e z a* (vmesni stavek) in je g. nasprotnik hotel nekako reči: *Mi Kranjci smo se oklenili uka po Herbartovem-Zillerjevem in njiu učencev sestavu, to treba poudarjati, ker je znano* itd.; tedaj nam vendar še preostaje logiški nesmisel: *Ker je znano, da ni filozofičnega ali kakega drugega sistema, ki bi veljal za vse večne čase, ampak obsega vsak kaj* (t. j. = nekaj) *stalnega in kaj* (t. j. = nekaj) *minljivega* itd.

Sedaj pa vemo, zakaj so se Kranjci oklenili formalnih stopenj! Ker ni filozofskega ali kakega drugega sistema, ki bi veljal za vse večne čase! Tete šment! Čemu se pa potem pripravamo; saj smo se tudi mi, ki smo tudi Kranjci, baš iz istega vzroka oklenili razvijajoče-upodabljajočega pouka, *ker je znano, da ni filozofičnega ali kakega drugega sistema, ki bi veljal za večne čase* itd. In z isto globokoumno utemeljitvijo se lahko vsak socialist in nihilist opraviči, zakaj se je oklenil svojega sestava, češ, *da ni filozofičnega ali kakega drugega sistema, ki bi veljal za vse večne čase* itd.

Pa le naprej: *Gotovo bi ne zadel pravega, kdor bi sodil o današnjih parnih mašinah, pa bi jim predbacival nepopolnosti in hibe Newcomen-ove* (sic!) *parne mašine, in vendar moramo priznati, da se je razvila sedanja parna mašina iz Newcomen-ove in je tej podlaga Papinov* (zakaj ne *Papin-ov*?) *poskus*.

Kaj ne, dragi čitatelj, da ne veva, čemu bi se pri tej perijodi bolj divila, ali vratolomnemu skoku s pedagoškega na naravoslovno polje, s katerim je g. nasprotnik dokazal, da je v fiziki takisto doma kakor v metodiki, ali pa neovržni logiki plastiškega primera, ki ima edini nedostatek, da se ne ve, se li formalne stopnje prisposodbljajo današnjim parnim mašinam ali „Newcomen-ovemu“ stroju ali pa morda celo Papinovemu poskusu.

Ko je gospod nasprotnik takisto duhovitaril o kranjskem rovašu formalnih stopenj, o Herbart-Zillerjevem in „*njihovih*“ in „*njegovih*“ učencev sestavu, o moji malenkosti in o „*Newcomen-ovi*“ parni mašini, tedaj prihaja do svečanega zaključka: *Gre se torej za formalne stopnje in za to, ali so Opravičene* (sic!) *po peterostopni razpredelitvi*. — Kateri „Kranjec“ v tej slovesni napovedi ne ugame takoj Zillerjevega „*napovedanja smotra*“ (Zielangabe)? Seveda je bilo le-to potrebno, ker brez njega bi utegnil kdo

¹ Tu bi bilo zanimivo pogoditi, ali je *Mi Kranjci* „*pluralis maiestatis*“ ali je pa pravo množno število in v zadnjem slučaju, koliko Kranjcev je v istini obseženih v tem pluralu.

misлити, da bo g. nasprotnik govoril o „Newcomen-ovi“ parni mašini ali pa o Papinovem poskusu.

Dvanajst vrstic više pa je napovedal g. nasprotnik, *da se gre za formalne in didaktičke stopnje in za razvijajoče-upodabljaljoči pouk* (torej „Zielangabe“ Nr. 1!). Tedaj se je na kratkem potu 12 vrstic premislil ter bistveno zožil svoj obširni program („Zielangabe“ Nr. 2!).

Ali si je možno misliti večje učene kolobocije na manjšem prostoru, nego je stlačena tu v okvir 16 garmond-vrstic! To sta tisti „**Ordnung und Gefüge**“, do katerih nam pomagajo in nas silijo petere formalne stopnje! (Lanski „Popotnik“ 196.)

In avtor te učene zmedenosti je zalučal meni v obraz očitek, *da je moje pisava vsu tako malo jasna, da človek mnogokrat ne ve, kaj hočem, in vendar zahtevajo učenjaki (1) ravno jasnost, ker nikdo ne more prodajati jasnih pojmov, ki jih sam nima*. Ali ni s tem lapidarnim izrekom, kakor dokazuje zgornja analiza, zapisal gospod nasprotnik sam sebi uničevalno obsodbo?

Vse to se nahaja v „Uvodu“, ki je cele razprave začetek, in v začetku iz umevnih vzrokov vsak pisatelj zbere vse svoje moči, hoteč si na mah pridobiti čitatelje.

A ne samo začetek, ves spis od konca do kraja je tak; ni ena stran ni en odstavek (razen obširnih citatov), da, skoro ni en stavek ni brez podobnih hib, kakor sem jih dokazal v „Uvodu“, bodisi logičkih, bodisi stilistiških, bodisi slovniških, in ako bi o tej moji trditvi kdo podvomil, sem pripravljen vsak hip ta dokaz dognati, o katerem koli odstavku obširnega spisa.

Denimo, da je izmed obeh v *Uvodu Zakaj se gre?* napovedanih, bistveno različnih smotrov nasprotnikovega spisa drugi pravi, avtentiški, ki slove: *Gre se torej za formalne stopnje in za to, ali so opravičene* (prav: *upravičene!*) *po peterostopni razpredelitvi* itd. Sedaj bi pač vsakdo pričakoval, da bo tej napovedi zdajci sledila imenitna, neodoljiva apologija peterih formalnih stopenj, ki nam jedrnato pojasni njih bistvo ter neovržno dokaže njih neizogibno potrebnost, ki je bila vzrok naše peteroformalnostopenjske tragikomedije.

Tako bi vsakdo pričakoval in to bi bila ravna in naravna pot; toda gospod nasprotnik je ni nastopil.

V istini o tistih v *Uvodu: Zakaj se gre?* napovedanih smotrih v celi 60 strani obsegajoči razpravi ni nič, prav nič govora, niti o širšem smotru (Zielangabe Nr. 1) niti o ožjem (Zielangabe Nr. 2). Edini odstavek, ki bi se utegnil smatrati kot nekaka obramba ali priporočitev peterih formalnih stopenj, je ta-le:

Zadnji odstavek tega § 34., kjer pravi Tupetz, da se da dovesti pet formalnih stopenj tudi na samo tri: 1. die das Interesse weckende Einleitung; 2. die (gewöhnlich abstrahierende) Entwicklung des neuen Lehrstoffes; 3. die (deductive) Anwendung¹, ali Tupetz se ne ogreva zanje, ker za pouk niso rabljive. Kajti takoj, ko jih beremo, in poskusimo, da bi uredili svoj pouk po njih se moramo vprašati pri drugi (Entwicklung): Kako pa naj razvijamo novo učno tvarino? To kaže, da moramo razvrstiti to stopnjo takoj še dalje. To kažejo tudi izvajanja drugih pedagogov, o katerih bomo še govorili.

Ne spotikajmo se nad uvodnimi vrsticami, ki nimajo ne glave ne nog, (zadnji odstavek tega § 34. . . . so dostavljene), kajti takim anakolutom se moramo že privaditi, ako naj se bavimo z gospoda nasprotnika spisom; obrnimo marveč pozornost na besede, ki naj dokažejo, da troje didaktičke stopnje za pouk niso rabljive: Kajti takoj, ko jih beremo (kaj se pravi formalne stopnje brati?), in (vejico pred in je postavil gospod nasprotnik!) poskusimo, da bi uredili svoj pouk po njih, se moramo vprašati pri drugi: (Entwicklung): Kako pa naj razvijamo novo učno tvarino? To kaže, da moramo razvrstiti to stopnjo takoj še dalje.

Tako, sedaj pa vemo, zakaj Aristotelove troje učne stopnje za pouk niso rabljive; ker se moramo pri drugi vprašati, kako naj razvijamo novo učno tvarino! Ergo so peterne formalne stopnje prave, ergo pred Zillerjem ni bilo pravega pouka! Priznaŕm z globokim poklonom, da je to kratka, pa radikalna utemeljitev upravičenosti peterih formalnih stopenj. Sam Ziller bi bil vesel, ako bi še živel, tako genijalnega učenca. Kako pomilovalno lahko zre gospod nasprotnik na svoje zillerske somišljenike, ki so v potu svojega obraza, daši z malim uspehom, v debelih razpravah dokazovali in še dokazujejo nevernemu svetu potrebnost in izključno zveličalnost peterih formalnih stopenj, ki baje (po Fröhlichovem mnenju) niti niso baš lahke, nego „vielen Mißverständnissen ausgesetzt“; samo vprašajmo se: Kako pa naj razvijamo novo učno tvarino? — pa moramo priti — hočeš, nočeš — do peterih formalnih stopenj. Probatum est!

¹ K o ali kaj? Vendar ne zadnji odstavek tega § 34. (. . . so dostavljene.) Sicer se je gospod nasprotnik na koncu spisa previdno zavaroval z opombo: V moj spis se je vtihotapilo par tiskovnih pomot. (Ne par, ampak legijon pomot!) Ker sem prepričan, da jih lahko popravi vsak čitatelj sam, jih ne navajam in le prosim, da naj jih blagovoljno popravi esak sam. No, tega anakoluta — ali kar že je ta napaka — ne popravi nikdo sam! In kateri blagovoljni čitatelj popravi to-le „tiskovno pomoto“ (?) (lan. „Pop.“ 197): Ker se pa oprijema gospod glavni učitelj tega izreka Haßmannovega tako krčevito — menda misli, da mu bo iz nemškega prigovora (sic!) itak znana ‚bilka‘? — Sicer je res, da gg. stavci pisatelja navzlic najboljši volji puste čisto na cedilu, a zakaj je v mojih spisih napram nasprotnikovemu številu tiskovnih pomot neprimerno majhno? Je pač pisatelj tudi sam zanje kolikor toliko odgovoren; a treba mu je vestnemu biti tudi pri ko- rekturah. Zanašati se zgolj na blagovoljnost čitateljev, je dober kup, toda nedopustno!

Ta sicer imenitni dokaz gospoda nasprotnika, je pa tudi edini samostojni poskus, rešiti tisto v *Uvodu* slovesno oznanjeno zadačo: *Gre se torej za formalne stopnje in za to, ali so upravičene po peterostopni razpredelitvi*. Ves ostali spis je posvetil gospod nasprotnik meni, *kritiku kranjskih pristašev formalnih stopenj*, prepustivši vse meritorno razpravljanje gospodu ravnatelju Schreinerju.¹

Toda dovol „teh špasov“ — „genug des grausamen Spiels!“! Naj zadostujejo za sedaj te poskušnje o logičkih, stilistiških in drugih jezikovnih vrlinah gospoda nasprotnika razprave. In nota bene! Kar je gospod nasprotnik napisal, je gotovo vse natanko premislil in se na vse vestno pripravil, kar smemo sklepati brez dvoma iz njegovega očitka na str. 328. lan. „Popotnika“.²

* * *

Preostaje nam samo še poglavje o gospoda nasprotnika žalitvah, katerih se že tudi v 7. številki ne manjka. Toda radi skopega časa in prostora jih odgodim za na zadnje, kjer mislim v „sumaren register“ zbrati vse injurije, ki so se usule v šesterih nadaljevanjih lanskega „Popotnika“ na mojo grešno glavo.

To pot samo besedico o nekem menda preišljenem žaljenju posebne vrste, ki se je pričelo že v 7. številki, a se je potem sistematiški stopnjevalo od številke do številke.

Gospod nasprotnik je hotel, kakor je videti, pokazati svojo virtuoznost v izmišljanju vedno novih naslovov, ki mi jih daje, in v njih menjavanju; sedaj sem mu *učeni gospod profesor*, sedaj *zopet učeni glavni učitelj*, sedaj *učeni gospod nasprotnik*, a potem *cenjeni nasprotnik*, malo dalje pa samo *g. kritik* itd., itd.; menda ne manjka v teh litanijah nič drugega, nego da bi mi bil dal naslov *g'spuđ*, kakor ga daje „Žane 'z Iblane“. Kaj je namerjal gospod nasprotnik s temi varijacijami in permutacijami mojega naslova? Ali je hotel biti dovtipen ter mene poniževati in smešiti ali je hotel s to mnogovrstnostjo izsiliti iz mene še bolj pestre titulacije svoje osebe? Ali pa je morda tako prebiranje in izpreminjanje nasprotnikovih naslovov znak polemiziranja, kakor je med učenjaki navadno, med katere se, po opazki na štr. 200. lan. „Pop.“ sodeč, tudi on šteje?³ Po moji skromni neučenjaški sodbi pa kaže največ učenjaške resnobe preprost naslov „gospod nasprotnik“ in pri tem naslovu tudi ostanem.

¹ Glej lan. „Pop.“ 361!

² *Seveda, soj kaže tudi njegov (t. j. moj) sestavek v letošnjem „Popotniku“, da se ne zna pripravljati. Ko bi se bil pripravil na svoj spis, t. j. ko bi bil natanko premislil, kaj hoče povedati in kako, ko bi bil preštudiral svoje vire, bi ne bil spisal neslanosti, kakoržne je zapisal.*

³ *... in vendar zahtevajo učenjaki ravno jasnost, ker nikdo ne more podajati jasnih pojmov, ki jih sam nima.*

Naposled še nekaj o *hruljenju!* Gospod nasprotnik namreč pravi (lanski „Popotnik“ 195): *Potem . . . pravi (namreč jaz) da je bil on ‚nahruljen‘ (str. 185.) od nas na velikonočnem shodu, ko je vendar on nahrulil nas že 15. oktobra 1902 pri učiteljski konferenci goriškega okraja, pri kateri mi nismo bili navzoči, — on pa je bil na velikonočnem shodu — in se nismo mogli braniti, in nas nahruljuje v celem svojem spisu ter zavija naše besede.*

Hoteč opravičiti svoje postopanje na velikonočnem shodu, imenuje gospod nasprotnik *nahruljanje in demunciranje* mojo **javno** polemiko proti nemetodiškemu postopanju nekaternikov, okaterem se je **javno** govorilo in razpravljalo po časnikih; in v tej polemiki (lan. „Pop.“ št. 1. in 2.) po načelu „nomina sunt odiosa“ nisem nobenega imena omenil, sem navedel le greh, a ne grešnikov. Proti javni moji polemiki je bil možen in edino pravilen odgovor zopet javna polemika, za katero se je naposled gospod nasprotnik itak odločil (lan. „Pop.“ št. 7.—12.). Ako je pa greh tako karakterizovan, da grešnike čitatelji spoznajo, ali se grešniki sami oglase, potem vendar ni kriv in graje vreden *razkritelj* greha, ampak grešniki. Neopravičljivo pa je, pisatelja neljube polemike, ki je bil vabljen gost, javno apostrofovati, zlasti ko je bil temu z ozirom na dostojanstvo apostrofovalca *zabranjen* takojšnji zasluženi odgovor. Sapienti sat!¹

Preveč ne bo nikdar!

Vzemite št. 10. lanskega „Popotnika“, poiščite str. 308 ter čitajte pazno ondi tiskan govor: „Le preveč nikar“. Abstrahirajte potem posmrtno prihodnost ter se postavite v sredino človeškega kretanja in mišljenja na zemlji. Razmotrivajte pri tem, ali jo pogodim, če povdarjam sledeče.

Človeško življenje ni potovanje, ampak stalen in resen boj za vsakdanji kruh. Ta resnica ni nova in izvira iz prokletstva: „V potu svojega obraza si bodeš kruh služil“. Ljudje vseh časov in narodov so to resnico spoznali in jo za svoje življenske razmere uporabljali. Tekmovanje žalibog je naše življenje in vsaka slabost ga ovira. Le pomislimo koliko težav, nadlog in nasprotnosti nam je premagati in trpeti, da dospemo do človeške dostojnosti!

¹ S tem je ta pravda za naš list končana!

Tri reči so v življenskem boju najbolj nevarne ter ovirajo doseganje uspehov: počasnost, nebrižnost in pomanjklivost bojnega orožja največkrat povzročijo, da zastajamo za tekmovalcem. V kolikih skrbeh je človek, ko tava v življenju, obložen okrog in okrog, zgoraj in spodaj, na desni in na levi z opravki in potrebnostmi. Sotrudnik le z enim opravkom ga zavida, sebe na tihem obžaluje, češ: malo opravka imam, le živi me slabo.

S potrebnimi rečmi premalo preskrbljen človek pride prej ali slej v zadrego, nikoli pa tje, kamor bi lahko prišel. Ako torej pogledamo „das wirkliche Leben“, moramo spoznati, da na tisoče in tisoče ljudi živi tako težko, ker niso preobloženi. Mnogi odvrtačajo razne bremena, misleč, da je lahko brez njih živeti. Taki nespametniki se nam ne smilijo: zakaj se ne poprimejo dela? Hvalevredni so oni, ki nosijo bremena drugih, ki se jih otresti nočejo, ker so tirjatve človeške dostojnosti, omike in olike.

Taki bogataši, naloženi z duševnimi bremenami in vrlinami bi naj bili posebno ljudski učitelji! A marsikomu, ki ne pozna vzvišenosti našega stanu, ne obširnosti naših dolžnosti, se utegne zdeti ta tirjatev pretirana. Ni pretirana, le zadostna v človeških zmotah.

Naravno ne more biti učitelj, še manj vzgojitelj, človek ki nima ljubezni do otrok, ne potrpljivosti, ne zmožnosti in veselja do poučevanja. Te pedagoške vrline so sad dolgotrajnega proučevanja človeške duše, dolgega opazovanja človeškega življenja. A ker naš posel uči in odgaja, znali in vedeli bi res najboljše vse, ko bi ne bili omejena bitja. Na mnogostranskih zahtevah do našega stanu se ni čuditi, kajti vsakdo hrepeni po znanju naravno. Že Origen je spoznal: *πάντες ἄνθρωποι τῆ μὲνθεν ὀρέγονται τοῦ ἐνθέναν*

Da ne bodemo nikdar vsega niti dovolj znali, je evidentna resnica, katera pa ne daje upravičenega povoda, stremljenja po izpopolnjevanju človeških razmer kršiti ali celo zavirati. Učiteljeva naobrazba bodi gledé na stanovske vede obširna in vglobljena! Učenje zahteva obsežnega-enciklopedičnega znanja, odgojevanje z ozirom na smoter odgoje blagega kozmopolitičnega mišljenja.

Če Slomšek pravi; „Reč na pol znati, se pravi po vrhu orati, seme hitro usahne in nauka ne rodi“, recimo učitelji: „Reč na pol znati, je boljše, kakor je ne poznati, kajti $\frac{1}{2} > 0$. Ta obrazec je evidenten matematiški aksijom.

Kaj pa znamo do popolnosti? Menda nobena veda ni izčrpana. To je sicer naravna karmonija, inace bi ne bilo stremljenja ne napredovanja, ampak enolično in dolgočasno stanje v nevarnosti nazadovanja.

Da se od učitelja zahteva poučevanje v sadjarstvu, poljedelstvu, vinoreji, živinoreji, čebelarstvu, vrtnarstvu, godbi itd., to na sebi ni ne-naravno, ampak zadostiti tem željam ni mogoče radi mej, ki nam jih stavi obširnost teh ved in kratkost našega življenja. Toda nerazsodno občinstvo

o tem ne premišljuje, ker o nedosegljivosti svojih želj ni poučeno. Tesna in splošna organizacija učiteljstva ima nalogo, obrisati obseg učiteljskega delovanja po nadrobni razpravah o nedosežnosti duševnih sil. Ako pa pedagog ni pogledal učitelja, ki ni poznal godbe, takrat ni bil človek, še manj pedagog, še manj priznan pedagog.

Od otrok se zahteva danes preveč. Kje tiči kriterij za preveč? kje za premalo? To so menda tajne subjektivnosti otrok, katere po objektivnih opazovanjih le težko pravilno cenimo. Spreten, naravno postopajoč učitelj pač lahko olajša večurno sedenje v šoli. Da živé nekateri otroci v slabih razmerah gledé na jed, obutalo, snago itd. je pač žalostna resnica. Mislim pa, da učitelj, prijatelj otrok, trdo življenje gladi, sladi, ne greni, ako v občevanju z doraslimi o človeških dostojnostih razpravlja. Socijalna beda in njene posledice nimajo uzrokov na šolskih klopeh, ampak v pomanjkanju splošne prosvete, v pomanjkanju roditeljske ljubezni, ki izvira iz občne človekoljubnosti in iz poznanja človeške dostojnosti. Takšne pojave zdraviti s kršenjem šolskih vplivov mi ne gre po ravnem. Otrokom, ki ne trpé pomanjkanje, šolsko sedenje menda telesno ne koristi, pa tudi ne škoduje, ako so zunanje šolske naprave ugodne, učiteljevo postopanje naravno pravilno. Da so otroci po počitnicah telesno izpremenjeni in razviti, temu pritegnem, pristavim pa, da so tudi duševno izpremenjeni in zaviti, posebno tisti, ki so po oprostivih, torej po počitku hrepeneli. Takšnih slučajev pa sem doživel jaz.

Priznam, da naravno prosto življenje jamči poln telesni razvitek, a k temu se ne bomo vrnili, če tudi pritegnemo besedam onih, ki trdijo, da civilizacija in kultura človeka onesrečita. Telesno zdravje je velika dobrota, katero šola pač najmanj krši.

Ljudskošolska mladina ne pozna mirnega sedenja, ne asketičnega mišljenja in njena nrvnost skrbi, da si dobi primernega duška napram učiteljevi strogosti. To resnico menda vsi poznamo in se ji udamo. Nedolžna živahnost je vesela, robata nemirnost pa pomisleka vredna prikazen. Pozor, pouk, primerno gibanje in šetanje ne škodujejo mladini nikdar.

Da bi pospešilo okrajšanje realij telesno in duševno stanje šolske mladine, ne priznam. Ne vem tudi, kaj bi počel učitelj, ko bi ne imel izbirati iz obilnosti realnih tvarin. Realije so biseri v ljudskošolskem učnem načrtu, katerih se učitelj in učenci najbolj veselijo. Suhoparne in dolgočasne niso, ker človek želi uvidenja in spoznanja bližnje in daljne okolice, veselstva; želi poznati vzroke naravnih prikazni, želi se vglobiti v občudovanje harmonije, katero je stvarnik položil v prirodu. In če oporekamo, da šolski otroci nimajo dovolj razvitega interesa do teh ved, pomislimo, da čitanje, računanje, pisanje niso primerni predmeti, vzbujati spoznavanje naše domovine, zemlje. Kjer interesa, zanimanja ni, ga je

treba vzbuditi, gojiti, popolnjevati. To je pot do samostalnega premišljevanja, do smotra ljudskošolskega dela. Mislim, da so zakonodajalci leta 1869. na podlagi izkušenj spoznali potrebnost duševnoživahnega šolskega življenja ter postavili zraven trivij realne snovi.

Realne snovi so na sebi ogromne, nepregledne. Nikdo še jih ni obdelal, nikdo jih ne bo obdelal, a radi tega nalašč kršiti jih do nedoločene meje, ne kaže! Boljše več, kakor* manj — mejo nam stavijo naravne razzmere. Kaj se pravi temeljito? Katero snov smo na učiteljiščih, gimnazijah, vseučiliščih temeljito spoznali? Načrti so navidezno obširni, obsegajo vse in nič, želje ne poznajo mej, praksa pa stori kar zamore, ker na nemogoče nikdo ni vezan.

Slišijo se pritožbe starišev i. dr. na nepovoljnih uspehih današnje šole. Kritikovati ni težko, a zraven slabo boljše postaviti dela težave. Dragi! Ni bilo, in ne bo naprave pod solncem, ki bi zadostila vsem ljudem. Kdor je nasprotnik sedanje šole, ne želi druge, ampak je pristaš „der Pauschalnegierung alles geistigen Fluges ohne bewußte Motive“. O vseh šolah, starih in sedajnih, mislim, da ne dosežejo idealnih vrhuncev uspešnosti ter ne podajajo pretiranih znanosti. Takšnih šol ne bo, če bomo človeški duh likali in gladili tudi po $\chi+1$. stopnjah. (Na prvi stoji človek brez učiteljevega vplivanja). Trdim pa, da je koristno vse, kar se človek po šolanju nauči; če ne neposredno, vsaj posredno. Določiti znanosti, ki so vsakemu učencu z ozirom na njegov pošolski poklic bivstvene važnosti, ne gre drugače, kakor podati mu duševno podlago, na kateri se lahko izobraža v dotični stroki. To stori ljudska šola, ki ne more biti strokovna šola za kmetijstvo.

Da bi pouk o kmetijstvu v ljudski šoli ne bil umesten, o tem ni dvomiti, ako trdimo, da je vsako znanje potrebno in koristno. Toda realije okrajšati, kmetijstvo uvesti! Kmetijstvo je čim dalje napredovalo, ako so kmetje in njihovi delavci bili poučeni o živalih in živalskih pridelkih, o polju in poljskih pridelkih, o sadnem drevju, o gojitvi dreves itd., skratka ako so imeli obširno obzorje nad realnostmi, ki nas obdajajo. Zdi se mi, da ne moremo krajšati realij, ako učimo kmetijstvo; še le prav širimo jih, kajti kmetijstvo je realno delo in zahteva, če naj bo racijonalno, znanje vseh realnih predmetov. Trdim lahko, da so realije ravno z ozirom na kmetijstvo obširno in globoko obravnavati, da dobi kmet duševno gibčnost, razsodno primerjanje in zmožnost, naravo izkoriščati najboljše. Ne morem si misliti kmeta, ki bi pri današnjem prometu lahko pogrešal zemljepisja, pri produkciji tehnologije, fizike, pri strojih poznanje delov, sile itd. Dalje mislim, dalje rijem, vedno več se mi dozdeva potrebno, „janua scientiarum“ se mi odpira, a za durmi nepregledna truma duševnih potrebosti. Kmetijski pouk sloni na realnih ramah, krepiti jih moramo po močeh, da dosegamo praktično mišljenje in formalno omiko. Merodajni krogi so

željam občinstva ustregli ter mu mimo težavnega dela ponudili pouka, da tvori delo uspešnejše. To je pravilna koncentracija poučevanja, da se pri realnem pouku oziramo na praktično, realno življenje, govorimo o obrestnosti pridelkov itd., o razpošiljanju pridelkov (tiskovine, promet) o kulturnih napravah in zavodih. Pa konec, kajti človek bi zabredel predaleč in bilo bi zopet preveč.

Praktično izvajanje ali kazanje kmetiskih opravkov bi bilo želeti. Toda kako bomo kazali razna orala, sejalnice, mlatilnice itd.? Kje dobimo uzorni hlev? kje živinska, svinjska, perutninska plemena? Kje dobimo uzorno klet? Rečem, ljudska šola ni strokovna šola. Želimo, da bi preskrbelo ministrstvo za poljedelstvo primernih šol za dečke in deklice, bodoče kmete in kmetice, ki lahko na podlagi ljudskošolskih realnih znanosti si pridobijo v kratkem času spretnosti v praktičnem izvajanju kmetiskih opravil.

Da končujem! Ne zdi se mi učitelja naloga niti njega dostojno, ako z ozirom na kratkost človeškega življenja teži po krajšanju učne snovi in trdi, da je za navadne ljudi znanje najpotrebnejših reči zadostno. V idealnem oziru se mi dozdevajo takšne izjave neprimerne. Lahko zbudrimo ljudi do nazorov, da tudi najpotrebnejše ni potrebno, da ustrojimo nekak duševni nihilizem, ki pravi, da niti cene za žemljo ni potrebno poznati, ker jo prodajalec pové. Glede na šolo, na znanosti ne poznamo navadnih in nenavadnih ljudi, vsem gre enaka pravica, če tudi je sedajne družbene razmere ne pripoznavajo ali jo zavirajo. Znanosti so moralno dobro in tega je vsakemu človeku želeti, sicer si naložimo zahrbtno ali odkrito nemoralnost na vest. Kdor pa znanosti ne želi, trpi na duševnem defektu, mu prirojenem ali po drugih razmerah pridobljenem.

Dolgost življenja našega je kratka! To lamentacijo našega pesnika poznamo. Poznamo pa tudi prislovico, da je čas denar. Kdor nima denarja, naj porabi čas za nabero znanosti, ki ga kratkočasijo in tolažijo, ga krepijo v skrbeh za vsakdanji kruh. „Mens agitat molem“ — duh vlada svet: bodi učiteljem geslo pri njihovem delu; „Naprej, nazaj gre samo“ nam bodi pred duševnimi očmi.

Umrje učen in neučen, a smoter človeškega življenja ni smrt, ampak življenje. Kdor pa živi, naj se popolnuje do človeka, ideal mu bodi stvarnik, ki je ustanovnik in voditelj vesolstva, najobširnejšega vseučilišča. Ne plaši se, vstopi, notri so lepote, zunaj le temote!

Kdor ti vstop zabrani, ti duh tvoj rani;

odpusti mu, ker vedel ni, da znanje tebe veseli.

Požegar.

Šolstvo v tujini.

Zbira Ivan Ivanovič.

XI.

Francosko.

Ministrski prezident Combes hiti k cilju svojega političnega programa. Dan na dan mu prinaša novih lavorik. Dan 12. novembra 1903 sme Combesovo ministrstvo zapisati v svoje anale z neizbrisljivimi črkami, kajti ta dan je bil potrjen zakon, ki prepoveduje kongregacijam poučevanje. Ta dan so nesli k večnemu počitku takozvani „Loi Fallont“ Predlog, o katerem spregovorimo pozneje natančneje, preklicuje vse postave, dekrete in prepoveduje kongregacijam poučevati in razpušča s tem se pečajoče kongregacije. Iste naj se likvidirajo po predpisih pravil društvenega zakona od l. 1901. Kongregacije, ki se pečajo s poukom in dobrotelostjo, se naj posvete le dobrotelosti. Predlog je bil sprejet z 1388 proti 218 glasovi.

Zanimiv je Combesov utemeljevalni govor, čegar glavni princip je, da mora sicer biti pouk v vsaki državi popolnoma svoboden, vendar pa mora biti popolnoma le v rokah posvetnjakov, kajti nesmisel je, izročati odgojo mladine ljudem, ki vsled svoje stanovske prisege in svojega življenja ne morejo imeti nikakega interesa napram družini, napram mladini in vsled tega ne morejo nikakor prav umevati otroške duše, otroškega individuua.

Sicer je imel predsednik Combes pri svojem zagovornem utemeljevanju precej in jako hudih nasprotnikov, med katerimi omenjamo le radikalnega republikanca Clemenceau-a in klerikalnega monarhista Lamarzelle-a. Oba sta se uprla z vso svojo zgovornostjo predlogu o nekakem monopoliziranju pouka. Prvi se je celo sklicaval na nek izrek slavnoznanega zatiralca vseh svobodomiselnih učiteljev, dunajskega župana dr. Lueger-ja, ki je v nekem govoru v deželnem zboru nižjeavstrijskem trdil rekoč: „Wir wollen keine Änderung des Volksschulgesetzes. Wir sind damit in Niederösterreich und Wien ganz gut ausgekommen“. In celo oče kongregacijske protipostave Waldeck-Rousseau se je uprl predlogu, a kljub tem tako imenitnim zagovornikom, padel je „Loi Fallont“. V naslednjem podajemo nekak nekrolog zakonu Fallont, upajoč, da ustrezemo veliki večini cenjenih bralk in bralcev „Popotnika“.

Šolski zakon v zmislu šolskega zakona Fallont-a, vsled katerega so klerikalci dobili šolstvo popolnoma v oblast, se je pojavil že za kralja

Karola X. Takrat so pač klerikalci dosegli uspeh, da se jim je izročila že vsa oblast nad šolo, a postava je povzročila tak vihar v deželi, da jo je moral Karol X. preklicati. In l. 1828. so se smele le avtorizovane kongregacije pečati s šolstvom. Škofje so sicer vložili oster protest, a kralj ga ni hotel sprejeti.

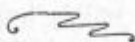
Leto 1830. je obetalo klerikalcem dobro letino in porabili so ves svoj vpliv, da prodro zopet z njim ugajajočim predlogom. In res je bil l. 1833. sprejet zakon, na podlagi katerega je smel vsak francoski državljani, ki je dopolnil 18. starostno leto in ki se je skazal z usposobljenostnim in nravnostnim spričevalom, pričeti poučevati, oziroma otvoriti svojo šolo. A klerikalcem ni ugajal pasus, da si drzne država izdajati usposobljenostna spričevala. In boj je trajal dalje do l. 1849. To leto so klerikalci prodrli s svojim predlogom in 15. marcija l. 1850. je stopil zakon, znan pod imenom „Loi Fallont“ v veljavo.

Grof Fallont je postopal jako zvijačno, da je spravil svoj predlog v zbornico. Kakor klerikalni republikanec je navdušeno pozdravil februarški preobrat l. 1849. Približeval se je Napoleonu in Cavaignac-u. Ko je prvega popolnoma dobil v svojo oblast, silil je z vso vnemo, da naj gre Francija l. 1849. pomagat papežu. Še isto leto je postal naučni minister in Napoleon ministerski predsednik. Fallont-u se je sedaj zdel čas najpripravnější, da prodere s svojim predlogom, posebno še vsled tega, ker je prišel naklepom Napoleona na sled. A temu se je zdel Fallont nevaren, vsled tega ga je odstavil in se združil z klerikalnimi monarhisti, ki mu naj bi pomagali do prestola. Premeteni Fallont, akoravno republikanec, je znal porabiti to priliko, ter zatajivši svoje nazore pregovoril klerikalce, da so sicer obljubili Napoleonu pomoč, a le pod pogojem, da sprejme kakor cesar postavo, vsled katere izroča ves pouk Francije klerikalcem. Napoleon kakor tudi klerikalci so izpolnili vsak svojo obljubo. Prvi je postal cesar, a slednji so dobili popolno oblast nad vso javno in zasebno vzgojo.

In dobrih petdeset let je ječalo vse šolstvo pod težo klerikalnih kongregacij. Določbe „Loi Fallont“ so bile v istini „unikum“ na svetu. Ne čudimo se torej popolnoma nič, ako se je toliko solza prelilo po vesoljnem klerikalnem svetu pri padcu „Loi Fallont“. Manjši seminari jezuitov kakor tudi njih profesorji so bili z ozirom na „Loi Fallont“ popolnoma prosti, kakor ptički pod nebom, vsake postave. Kajti le-tem ni bilo treba pridobiti ne zrelostnega, ne usposobljenostnega, in ne moralitetnega spričevala. Zadostovalo je popolnoma, da ga je le postavila ta ali ona kongregacija, in sposoben je bil poučevati. Kdor je hotel poučevati na kaki srednji šoli, skazati se je moral z maturitetnim spričevalom; a tudi tu so se delale precejšnje izjeme. Le od ravnateljev srednjih šol se je zahtevalo, da so morali nekaj časa poučevati za poskušnjo. Sicer je država nadzorovala po svojih organih te šole, a to nadzorovanje je ob-

segalo le administrativne in zdravstvene zadeve, pouk sam na sebi pa ni bil podrejen državnii kontroli.

Da je bil skrajni čas skleniti in sprejeti postavo proti kongregacijam¹ priča ogromno število učencev, ki so obiskovali šole stoječe pod vplivom avtorizovanih in neavtorizovanih kongregacij. To število znaša namreč 1.600.000 učencev, z besedami: en milijon šestotisoč. Vsled ravnokar sprejete postave se zapre nič manj kakor 3494 šol in sicer 1299 deških in 2195 dekliških. Od 2195 dekliških jih vodijo 594 kongregacije, ki se pečajo samo s poukom, ostalih 1621 pa mešane kongregacije (?!)

Pedagoški utrinki.

Iv. Šega.

LXXXIX.

Svet stremi dandanes po popolnosti. Na vseh krajih in koncih se poraja klic po popolnejši, po vsestranski, po akademični izobrazbi. Vesoljno učiteljstvo ljudskih šol se je strnilo duševno v mogočno armado, zapisavši na svoj prapor: akademične izobrazbe nam dajte! Ker pa države vsled svoje okostnele tradiciionalne konservativnosti nočejo odpreti vrat vseučilišč ljudskemu učiteljstvu, prirejajo razni vseučilišni profesorji na raznih krajih takozvane „ferijalne tečaje“, dobrovedoč, da le dobro naobrazeno učiteljstvo zamore v polni meri zadostiti svoji težki nalogi, ljudskošolski izobrazbi. Kljub tej, tako vsestransko dobro utemeljeni zahtevi in v praksi najboljše se obnesli zahtevi dobé se še dandanes v pričetku dvajsetega stoletja v stoletju prosvete, kjer se že za krojaške in čevljarske mojstre-učitelje zahteva skoro akademična naobrazba (absolvirati morajo višjo obrtno šolo) po slovenskem ozemlju naivne dušice, katerim se dozdeva zahteva, da zamorejo le **akademično naobraženi profesorji** vzgojevati prave učitelje gorostasna. Razumeti ne morejo dalje tudi trditve, da „glavni učitelji“, ki se rekrutirajo iz ljudskošolskih učiteljev, ne morejo nikakor vzgajati pravih učiteljev, temveč le takozvane „duševne dninarje“, ki sicer vestno, a le mehanično (Nemec bi dejal „maschinenmässig“) zvršujejo svoje opravilo. „Auch dem Oberflächlichsten muss der Gedanke genommen werden, dass im Lehren von Einmaleins und ABC die Hauptwirksamkeit des Lehrers beruhe. Dem Lehrer ist die Möglichkeit gegeben, durch seine Tätigkeit eine immer steigende Wertschätzung seiner Arbeit zu erzeugen;

¹ Primeri članek „Šolstvo v tujini“ v št. 9. str. 279., l. 1902.

und wird die Lehrerarbeit einmal voll und ganz gewürdigt, dann wird vom Volke selbst die Forderung ausgehen, dass für den Lehrer des Volkes die höchste Bildung die beste sei, weil durch einen hochgebildeten Lehrerstand auch nur ein hochgebildetes Volk geschaffen werden kann.¹

Tej zahtevi, toraj zahtevi po popolnejši izobrazbi, se klanjajoč je poklical nadbiskup solnograški, dr. Iv. Katschthaler, prvi avstrijski „pedagoški katehetski tečaj“ v Solnograd. Tečaj ta naj bi bil nekaj sovrstnik znanih „ferijalnih tečajev“ za ljudske učitelje, ki so se tako dobro obnesli v Wolfsberg-u, Brucku in (zadnji) v Dornbirnu. Pozivu odzvalo se je nad dvesto udeležencev, večinoma katehetov in nekaj ljudskih učiteljev. Slovencev se ni nihče (?) udeležil tega tečaja, pač pa so posetili ta tečaj dva Hrvata iz Hrvaške, nekaj Čehov, ostali pa so Nemci iz vseh avstrijskih kronovin.

Predavatelji so bili sledeči: Trije posvetnjaki-profesorji: dr. Willmann, dr. Hornich in dr. Malfatti, ter štirji svečeniki: župnik Khundi, prefekt Filip Hofer, dvorni kaplan dr. Seydl in benediktinec o. Wildauer.

Vsa predavanja se lahko zbero nekako v sledeče točke: 1. Filozofija, zgodovina, literatura in socialni pojav v pedagogiki; 2. Početki didaktike; 3. Praktična katehetskna metodika in praktični nastopi; 4. Nove smeri v katehetskem pouku, s posebnim ozirom na načela I. V. Šuberta in takozvane monakovske šole; 5. Liturgija v šoli; 6. Šolska higijena.

Podrobneje se ne moremo spuščati v posamezne točke (akoravno bi bilo jako zanimivo), ker upamo, da dobimo prej ali slej kako strokovnjaško razpravo o tem tečaju n. pr. v „Slov. Učitelju“, kar bi bilo prav potrebno; omenjamo le mimogrede to, da je dr. Seydl govoril tudi o Tolstoju in njegovih nazorih. Pokazal je Tolstoja kakor divjaka, barbara in protivnika vsaki kulturi in civilizaciji, za kar je žel burno pohvalo (!?).

Je-li ta tečaj dosegel svoj smoter ali ne, o tem naj nas prepričajo besede, ki jih je priobčila „Krščanska škola“ v svoji 24. št. str. 436. . . kjer je tečaj biv dosta manjkav. Sam raspored predavanja ne bijaše zgodan. Bila su pomiješana pedagoška i katehetskna predavanja, pa se je tako zbivalo, da su potonji predavači (iz didaktike) slabili i miješali pojmove utvrđene od predavača iz katehetskne metodike. O obćoj pedagogici malo se je, gotovo ništa slušalo, a ipak bi bilo neobhodno nužno govoriti, recimo, o apercepciji, o metodi uzgoja i o drugim sličnim stvarima. Pitanja iz didaktike nisu bila za onaj pretežitno praktički tečaj, jer su pitanja o vrijednosti pokušaja, da se didaktika obradi kad znanost, o proizlasku didaktike iz dialektike i logike i. t. d. pitanja za specijaliste ili sveučilišne slušatelje, a ne za ljude, koji su došli po najelementarnije znanje ili barem po praktičke upute, za obučavanje i uzgajanje u školi“.

XC.

„Šolska Matica“ je imela božične praznike dné 27. decembra pr. l. svoj občni zbor, na katerem je predsednik razvil program prihodnosti, kakoršnega si je začrtala. Omenjal je, da se namerava izdati „realno

¹ Dr. Krüger: Die Sozialen Aufgaben des Volksschullehrers.

knjižico za šolsko mladino“ „sinonimni slovar“ in „ukoslovje“. Ta program je moral pač vsakogar razveseliti, komur je le količkaj pri srcu slovenski narod.

Vendar se nam pa nekako dozdeva, da odbor „Šolske Matice“ še ni prišel do najvažnejše zadače, katera se nekako skriva v imenu „Šolska Matica“. In ta zadača, po našem sicer nemerodajnem mnenju je pač ta, da bi morala „Šolska Matica“ upoštevati glavne činitelje, toraj stebre odgoje, slovenske stariše, ki tvorijo nekako os vsega življenja slovenskega naroda. Dokler ni premosteno ono brezdno, ki se nahaja med šolo in večino slovenskih starišev, tedaj ne smemo nikdar pričakovati onega vidnega uspeha ljudskošolske izobrazbe, katerega bi šola že davno morala doseči. Slovenske stariše moramo privedi do zavesti, da so njih otroci vsaj toliko, če ne več, vredni kakor njih telički. Le pogledjmo s kako vnmemo se razpravlja pri nas o raznih vprašanjih, ki se tičejo živinoreje. Preiščimo pa, koliko se je že razpravljalo v Slovencih o odgoji otrok za stariše. Mislimo, da je ta literatura tolika, da bi jo prav lahko v žepno ruto zvezali in na trg nesli, kakor se je izrazil svoje dni nemški pesnik Grün.

„Šolska Matica“ je tedaj, po našem nemerodajnem mnenju namreč, v prvi vrsti poklicana skrbeti za to, da se i ta stroka slovenske književnosti oživotvori. Ledina je še popolnoma deviška, dela dovolj in uspeh bi bil sijajen. Z ozirom na to si drznemo odboru „Šolske Matice“ nasvetovati nekaj malenkostij, katerih pa ne vsiljujemo prav nikomur, upajoč, da prinese izpolnitev teh nasvetov neprecenljivih uspehov slovenskemu narodu in naši bodočnosti.

I. „Šolska Matica“ naj v življenje obudi takozvane „šolske večere za stariše“; zato naj

1. prične s takimi večeri v Ljubljani;
2. izda naj nekak načrt takih večerov;

3. ustanovi naj knjižnico, kjer se bodo lahko dobivale vse one knjige, ki so potrebne kakor viri onim predavanjem, kakoršni so sposobni za take večere.

II. Prične naj se misliti na to, kako pot bilo treba nastopiti, da se pridobi interes slovenskih starišev za vzrejo njih otrok. Interes bi se lahko vzbudil s tem, da se prično

4. izdavat poljudno pisane brošure o vzgoji, ki naj se:

a) ali izdajajo kakor brezplačne priloge raznim listom;

b) ali naj se sestavi posebna anketa, katera bi bila pri volji pisati poljudne vzgojne članke za razne liste;

c) odbor naj razpiše primerno nagrado za najboljši spis o vzgoji, namenjen slovenskim starišem.

III. Prične naj se misliti na to, ali bi kazalo morebiti ustanoviti list, namenjen zgolj slovenskim starišem in razpravljajoč zgolj vzgojevalna vprašanja.

XCI.

Kakor verne slike šolskega napredovanja ali pa nazadovanje smemo pač smatrati takozvane „šolske muzeje“. In šolski muzeji so po nekatere državah in mestih naravnost vzorni, a po mnogih mestih pa ne vedo niti ceniti pravo njih vrednost. Svetovnoznani so „šolski muzeji“ v

Švici, v Curihu, ki nosi ime „Pestalozzium“, čegar vrednost se ceni danes na 70.500 frankov. Raznih zbirk pa ima nekaj nad 50.000 kosov. V Švici so šolski muzeji običajne znamenitosti vseh glavnih kantonalnih mest, kajti s šolskimi muzeji se lahko še ponašajo sledeča mesta: Bern, Freiburg, Neuenburg, Lausanne. Mestni zastopi prispevajo z vsakoletnimi prispevki v pokritje raznih stroškov. In kakor vspodbujevalni vzgled navajamo le eno število, namreč mestni zastop mesta Curih je daroval l. 1900. malenkost 10.630 frankov svojemu „šol. muzeju“. Koliko store tudi ostale države ravno na tem polju, ni treba posebe omenjati. Avstrijsko naučno ministrstvo ni hotelo nikakor zaostati za drugimi državami, vsled tega je ustanovilo l. 1903. svoj „Reichsschulmuseum“, ki pa je menda vse prej kakor „državni-šolski muzej“, kajti obča sodba o tem muzeju je, da nam je ta muzej resen opomin, kak ne sme biti „šolski muzej“.

Tudi slovensko učiteljstvo si je ustanovilo svoj „šolski muzej“ v beli Ljubljani l. 1898. povodom 50-letnice vladanja našega vladarja. In tako se lahko slovensko učiteljstvo pobaha pred avstrijskim svetom, da si je ustanovilo svoj prvi „šolski muzej“. L. 1902. so si pa ustanovili naši sosledji Hrvatje svoj „šolski muzej“.

Vendar pa moramo z nekako žalostjo konstatirati, da je velikanski razloček med slovenskim „šolskim muzejem“ in hrvaškim. Pisati nikakor nečemo, s kako naravnost mačevsko ljubeznjivostjo skrbita mestni svet slovenske metropole in vlada za „šolski muzej“, ker tu bi nam prišla pod pero marsikaka trda beseda. Konstatirati nam pa je neko drugo dejstvo, katero upamo, da bodo oni faktorji, na katere je naslovljeno, upoštevali.

„Napredak“ prinaša skoro v vsaki številki vse one darove, kakor tudi imena darovalcev, ki prihajajo „šolskemu muzeju“. Ravno tako so obelodanjene vse stvari, ako se še prav spominjamo, v prejšnjih številkah „Napredak-a“, ki se nahajajo v „šolskem muzeju“. Hrvaški učitelji delajo pa še drugačno reklamo za „svoj muzej“. Ako žele imeti to ali ono, tedaj priobčijo v „Napredaku“ prošnjo, da manjka še to in ono „muzeju“. Apel ima vselej uspeh.

O slovenskem „šolskem muzeju“ pa ravno še vemo, da eksistuje. Širja javnost menda še ni obveščena, kje ima „šolski muzej“ sedaj (?) svoj stan. Reklame je premalo! Da pa oživimo zopet vsaj nekoliko spomin na „šolski muzej“ in da ga spravimo zopet k zavesti svetujemo sledeče:

1. Na platnicah „Popotnika“ naj se prične objavljati „inventar“ „šolskega muzeja“. S tem dobimo polagoma tiskan imenik.

2. Moleduje naj se vedno in vedno, da se želi še to in to. Kajti po našem prepričanju je še dovolj reči v slovenskem svetu, ki bi kaj dobro služile „šolskemu muzeju“, a sedaj se pa praše po raznih omarah in policah.

XCII.

Goriški c. kr. okraj. šol. svet je pred kratkem izdal svoje „letno“ poročilo „o stanju ljudskega šolstva za l. 1902—1903“. Iz tega poročila je razvidno popolnoma stanje šolstva in njega pritiklin. Vrh tega pa nahajamo v poročilu tudi referat tovariša A. Kutina: „Kako naj se poučuje na ljudskih šolah geometrijsko oblikoslovje“.

Ideja o izdavanju takih poročil je imenitna. Vendar se nam dozdeva da je tak „šport“ za vsaki okraj predrag. Vsled tega ne moremo nikakor zahtevati, da naj izdaja vsak c. kr. okrajni šolski svet slična poročila, a priporočati bi se drznili vendar nekaj malenkostnega. Vsako leto izdela vesoljno učiteljstvo posameznih kronovin razne referate. Ti referati se oddajo dotičnim c. kr. okr. šol. svetom v pregled in leta jih pošlje slednjič c. kr. deželni šolski svetom v odobrenje. V teh referatih se najde poleg vsakdanjosti vendar mnogo zdravega zrnja. Kaj, ali bi ne mogel dotični c. kr. deželni šolski svet taka izborna poročila poslati uredniku „Popotnika“, da objavi tak izdelek? „Popotnikov“ urednik bi gotovo ne protestiral prav nič zoper tako vsiljevanje in dotični poročevalc bi menda tudi ne zahteval kake posebne nagrade za objavljenje njegovega poročila.¹ S takim postopanjem bi se marsikatera dobra misel razširila v javnosti in ob enem rešila tudi „Popotnikovega“ urednika marsikaterokrat iz zadrega, radi . . . „prostora“ (!?).

Književno poročilo.

(Ocene.)

Novi češki „Pravopis“. V zalogi šolskih knjig je izšel češki „Pravopis“ v veliki in manjši izdaji: „Pravidla hledící k českému pravopisu a tvarosloví s abecedním seznamem slov a tvarů (besed in oblik)“, 1903, večja izdaja v Pragi, manjša na Dunaju, večja stane vezana 1 K, sešita 90 h, manjša sešita 30 h.

Velika izdaja broji 190 strani; pravila, to je, slovnica seže do 58. strani; ker se tekst začne šele na peti strani, je slovnice v celém 54 strani, slovarja pa 132, to je, slovarja $2\frac{1}{2}$ krat več nego slovnice. To razmerje bo odobral vsakdo, ki ve, da „Pravopisi“ služijo praksi in trenutni potrebi, ne pa teoretičnemu proučevanju jezika.

Mala izdaja ima 104 strani, slovnice je 39—4, to je, 35 strani, slovarja pa 64 strani, torej skoraj 2 krat toliko.

Glasoslovja je v veliki izdaji 9 strani, z naukom o velikih začetnicah in razzlogovanju 13 strani.

* * *

Nauko razzlogovanju zavzema $\frac{3}{4}$ ene strani ter se zloga z načelom o razzlogovanju, ki sem ga razvil jaz v „Popotniku“ 1900, str. 179.; evo razzlogovanje češkega „Pravopisa“:

¹⁾ Ta misel je izborna in zelo bi nas razveselilo, ko bi kmalu meso postala. Ured.

- a) „Ako delimo sestavljeno besedo na tem mestu, kjer se stikata sestavini (takorekoč na šivu sestave), delimo soglasnike tako, kakor bi kam spadali, kadar bi se sestava razstavila: raz-um, po-zdraviti itd.
- b) Ako delimo nesestavljene besede in je

1. med dvema samoglasnikoma eden soglasnik, tedaj pripada vedno k sledečemu zlogu; n. pr. ve-le-bi-ti, ze-le-ne-ti itd.

2. Ako pa je med samoglasnikoma soglasniška skupina (= nekoliko soglasnikov), jih delimo po njih viru; n. pr. delimo pan-ský — pogan-ski, ker je to očitvidno iz osnovnega imena pán — pogan in pripone „-ský“ (ski), podobno delimo moc-ný — moč-ni (očividno moč-ni) hval-ni, tan-ki, gor-ki, kost-mi, glavič-ka, straš-ljivi, sed-lo, nes-ti, pas-ti, pas-tva itd.

Ta pravila ne zadostujejo, kadar ne vemo, kako je soglasniška skupina nastala, kakor n. pr. v misliti, sestra; ali kjer so se zlili soglasniki, ki so spadali nekdanj k raznim slogom, kakor n. pr. v český (z nekdanjega češ-ský) — človeški: človeč-ski — Koseski: Kosez-ski —; ali kjer je soglasnik, spadajoč k drugemu zlogu, odpadel iz skupine, kakor n. pr. v obleka (mesto ob-vleka), obrat (mesto ob-vrat). V takih slučajih je deljenje neenako; radi zaželjene enakosti pa se priporoča **vzeti prvi soglasnik k prejšnjemu zlogu**, a ostale soglasnike k sledečemu zlogu in tedaj n. pr. deliti: las-ka, ses-tra, bis-tri, mis-liti, miš-ljen, braz-da, jez-dec, žviž-gati, pras-kati, tres-kati, človeš-ki (čes-ky'), nebeš-ki, proroš-ki, proroš-tvo, ob-leka, ob-lak, ob-rat, ob-ratno itd.“

Pravilo b. 2. bi češki „Pravopis“ lahko izrazil tudi tako, kakor sem ga jaz: le prvi soglasnik k prejšnjemu slogu! Storil tega ni z ozirom na kost-mi; uvaževal sem to tudi jaz; vendar je pomisliti: če se deli ves-ten, bo se delilo tudi ves-tni; zakaj bi potem ne bilo mogoče: z ves-tjo, kos-tmi? Zgledi kakor lavant-ski so tuje. Toda to so malenkosti, ki sem jim dal že v oni razpravi prostora. Glavna stvar je:

Razlogovanje češkega „Pravopisa“ se ne ravna po izgovornosti soglasniških skupin, je enostavno in se v vseh zgledih ujema z mojim.

* * *

Nekatere druge točke češkega „Pravopisa“ (citovano po mali izdaji): z veliko se pišejo v naslovih dopisov in listin (§ 1.): T i, V i, T v o j, V a š... to je dosle bilo edino običajno.

Važno poglavje o sklanji števnikov obsega §§ 44.—51. To so stvari, ki so bile dolgo zanemarjene.

Pravila o pisavi zloženih prislovov izraža § 61:

„Mnogi prislovi so po svojem nastanku izrazi, zloženi iz dveh in več besed; dokler ima tak izraz svoj lastni pomen, to je, takega, na kakoršnega kažejo posamezne sestavine, pišemo vsako teh besed posebe; kadar pa se je pomen očividno (znatno) izpremenil, pišemo skupaj.“ Zakaj bi potem vkup pisali: od ondod, ravno tako? O „dandanašnji“ prim. Aškerčevo „Atila in slovenska kraljica“: današnji še dan.

V § 62. čitamo: Nima vsak vrstilni števnik pike za seboj, in zlasti letnice pišemo brez pik; n. pr. Jungmann se je narodil dne 16. julija l. 1773 v Hudlicah. — Tudi stranice in paragrafe pišemo s števili brez pik, n. pr.: V § 15 na str. 8 čitamo.

Dobro je v § 63 določeno: Kar nam je mrzko, to se nas drži, a kar nam je milo, neče k nam (za „a“ ne stoji vejica!)

V istem paragrafu se, kakor navadno, razločuje:

Ni potreba govoriti o tem (brez vejice) — Ni potreba, o vsaki priliki razlagati, kako... (z vejico!).

Vsem tem pravilom kljubujejo zgledi kakor: Žročo belouško je gnusno gledati. — Vendar jim (sc. oblakom) je mogoče označiti nekatere podobe.

Tu je večbesedni osebek prepleten z ostalim stavkom in je vejica nemogoča.

Dr. Fr. Ilešič.

Slovenska Šolska Matica je poklonila za leto 1903 svojim članom ta-le književni dar:

1. **Pedagoški letopis.** Uredila H. Schreiner in V. Bežek. Nat. Katoliška tiskarna.

2. **Realna knjižnica.** Urejuje prof. V. Bežek. Zbirka učne snovi za pouk v realijah na ljudskih šolah. Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje. I. del. Zgodovinska učna snov za ljudske šole. — Spisuje prof. I. Apih. Tretji snopič. V Ljubljani 1904. Nat. A. Slatnar v Kamniku.

3. **Učne slike k ljudskošolskim berilom.** Drugi del: Učne slike k berilom v Čitanki za obče ljudske šole, II. del in v drugem berilu. Uredila H. Schreiner in dr. I. Bežjak. Nat. I. Blasnika nasl.

4. **Analiza duševnega obzorja otroškega in dušeslovni proces učenja.** Nauk o formalnih stopnjah. Spisal H. Schreiner. Tisk Sebrov v Postojni.

O vsaki teh knjig spregovorimo o svojem času še posebej.

Pri L. Schwentnerju sta o Božiču 1903 prišli na svitlo ti-le lepi knjigi:

A. Aškerc: Zlatorog, narodna pravljica izpod Triglava. Založil L. Schwentner, tiskala „Narodna tiskarna“. Cena 1 K 60 v, po pošti 1 K 70 v. „Zlatorog“ je pravljica v verzih. Aškerc jo je zložil tesno po narodni pravljici, ki jo je svoj čas priobčil Karol Dežman v „Laib. Ztg.“

Aškerc: Dva izleta na Rusko. Črtica iz popotnikovega dnevnika. Pretisk iz „Ljubljanskega Zvona“ 1903. Založil L. Schwentner, tiskala „Narodna tiskarna“. Cena 1 K, po pošti 1 K 10 v. Že ko so te črtice izhajale v „Zvonu“, jih je občinstvo čitalo z zanimanjem. — Te tako po vsebini kakor po zunanosti prekrasni knjigi najtopleje priporočamo.

Sveti večer. Prosto poslovenil Fr. Salezij. Novo mesto. Tisk in založba J. Krajec nasl. 1903. To je XIII. zvezek Krajčeve izdaje Krištof Šmidovih spisov za mladino, ki je vsega priporočila vredna. Krištof Šmidovi spisi so kaj prikladni za šolske knjižnice.

Rudolf Vrabl. **Izgubljena sreča.** Založil Jern. Bahovec. V Ljubljani 1904. Cena 40 v (po pošti 5 v več).

Razgled.

Listek.

„Zveza staršev“ v Lvovu nuja revnim otrokom po šolskih urah v svojih hišah igrališča, učilišča, nadzorstvo, pa tudi južino. Koliko bede se s tem lajšuje, je razvidno iz tega, da zahaja v te oskrbovalnice 826 otrok, izmed katerih 278 nikdar nima toplega obeda. „Bóg zapłać!“ ki ga kliče vodstvo darovalcem, ima pač svoje najtehtnejše vzroke.

Najdeni starodavni rokopisi. V papirusovih zbirkah berlinskega muzeja so našli dele Sofoklejeve drame „Achalon Syllogos“, ki se je poznala doslej samo po naslovu. Akademija berlinska bode objavila rokopis. Našli so nadalje v Oksfordu Aristotelovo pismo „Protreptikos“, v britanskem muzeju pa dramo Neofronovo „Medea“.

Zakaj človek pije. To vprašanje je rešilo neko društvo treznosti tako-le: Eden pije, ker je vesel, drugi vsled žalosti; enemu je grlo prevlažno, drugemu presuho; temu je velelo piti po delu oslabeledo telo, onemu nalaga pitje brezdelje; ta pije, ker mu je odšel star prijatelj, oni, ker se mu je povrnil dober znanec; eden kuri, ker mu je mraz, drugi hladi s pitjem gorkoto; eden, ker je sam, drugi zato, ker je v družbi; ta bi se rad s pijačo ubranil spancu, oni bi rad zaspal; ta pije, ker se mu je ugnedilo v domu veselje, oni pije po pogrebu. — Kolikor glav, toliko misli. Sedaj še pridejamo: Kolikor pijancev, toliko vzrokov za pitje.

Železniška geografija v šoli. Nekateri šole na Nemškem so prosile pri železniškem ravnateljstvu za stare vozne ređe in „kondukerje“, da uče mladino po njih čitati zveze vlakov, cene itd. Tudi zavod za častniške hčerke v Hernalsu je dobil v ta namen celo zalogo starih voznih redov, ker je znano, da ravno ženske, tudi učene, pridejo najbolj v zadrego, ako je treba kaj naglo poiskati v voznem redu ali v „kondukerju“ ter se zatečejo v svoji razburjenosti k železniškim vratarjem.

Mesto se pogreza. Mesto Motherwell na Škotskem se pogreza v zemljo. Cel okraj se je pogreznil tako naglo, da so prebivalci jedva imeli čas, rešiti golo življenje. Od tedaj se pogreza polagoma hiša za hišo. Zidovje, kolikor se ga ni popolnoma porušilo, je dobilo take razpoke, da se nihče ne upa v njem stanovati. Tudi mestna hiša se je deloma porušila, a veliki stolp mestne cerkve se je popolnoma nagnil, da se nihče ne upa iti mimo njega, ker se bo vsak trenotek zrušil. Ves južni del mesta je uničen in prebivalstvo je zbežalo v severni del, kjer so trdna tla.

Časopisje v Evropi. Najnovejša statistika izkazuje, da se je leta 1904 od lanškega leta pomnožilo nemško in slovansko časopisje, in sicer nemško za 206 na 4994, Češko za 61 na 957, poljsko za 18 na 322, rusko za 11 na 171, malorusko za 5 na 48 in slovensko za 1 na 59. Razun tega izhaja 586 francoskih, 478 angleških, 332 italijanskih, 122 madjarskih, 38 grških, 32 nizozemskih, 40 švedskih, 33 danskih, 26 srbskih, 16 španskih, 15 bolgarskih, 13 hebrejskih, 12 arabskih, 7 latinskih, 5 slovaških, 3 flamski in po 2 portugiška, finska in armenska časopisa.

Pariški želodec. Leta 1902 je Pariz pojedel 3 milijone štirinogatih živali, in sicer 317.712 govedi, 176.242 telet, 1.996.107 ovac, 503.091 svinj, 402 31.790 konj, 485 oslov in 49 mul. Posebno značilno je veliko število ovac; dasi daje Francoska na leto 1.447.306 ovac, ne more sama zadostiti pariškim potrebam. Iz Alžira dobi Pariz še 412.340 ovac, iz Nemčije 25.893, iz Avstrije 101.008, iz Rusije 6319, iz Črne gore 2441 in iz Kanade 800 ovac.

Kongres za šolsko higijeno. V Nürnbergu se vrši letos velikonočni teden t. j. od 4. do 9. aprila I. internacionalni kongres za šolsko higijeno, ki ima namen seznaniti svet z znanstvi in izkušnjami civiliziranih dežel glede na zdravoslovje sploh in kako te izkušnje obračati v prid telesnega in duševnega razvoja šolske mladine posebej. Da se ta blagotvorni namen kolikor toliko pospeši, in se tega kongresa udeleže vsaj v dostojnem številu udeleženci tudi iz Štajerske, se je dne 2. t. m. pod predsedstvom namestnika grofa M. Clary-ja sestavil za Štajersko poseben odbor iz zastopnikov deželnega odbora, dež. sanitetnega in dež. šolskega sveta, medic. fakultete, štaj. mest in sploh se za to zanimajočih zdravniških, tehniških in pedagoških krogov, z ožjim odborom, čigar naloga bo, skrbeti za govornike na kongresu ter da se higijenična izložba preskrbi s primernimi prispevki, zlasti pa, da se nabere denarnih sredstev, s katerimi se omogoči za to sposobnim osebam, zlasti učiteljskega stanu, se kongresa udeležiti. Ta ožji odbor, ki je svoje delovanje že pričel in kateremu načeluje c. kr. namestnik grof Clary sam, ima te-le člane: Dr. Schneditz, c. kr. namestn. svetovalec, dr. Adamek, mestni šolski nadzornik, dr. pl. Kirchberg, c. kr. nam. svetovalec, dež. šol. nadzornik Linhart, dež. odb. dr. Link, stavb. ravnatelj v p. in docent na tehniški Linner, sanit. nadzornik dr. Possek, vseuč. prof. in dekan Praussnitz, sanit. svetovalec dr. Schaffer. Načelnikov namestnik je dr. Schneditz. Želeti je, da najde ta človekoljubni odbor prav obilo gmotne podpore.

Pedagoški paberki.

O vplivu šole na zdravje otrok. Če tudi se rodi več dečkov kakor deklic, je vendar pozneje več deklic, ker umrje navadno več dečkov kakor deklic. Od 5.—20. leta so deklice navadno slabše od dečkov, potem se to razmerje izpreminja. Doslej še nimamo temeljitih podatkov, kako vpliva šola na razvoj boleznij med otroci. Statistike še niso česte in si med seboj nasprotujejo. V Kodanju n. pr. so šteli 60% bolnih otrok v starosti do 12 let, 62% trinajstletnih, 57% štirinajstletnih. Še žalostnejše številk podaja Combe, znani otroški zdravnik v Lausanni. Druge podatke nuja waschingtongska statistika. Med 12 letnimi deklicami je bilo jedva 6% bolnih, 13 letnih 6%, 14 letnih 14%. V Bostonu je bilo med 3141 dečki 31% bolnih, a med 1211 deklicami 39%. Na Danskem in Švedskem je bilo med 17.595 dečki 29% bolnih, a med 11.646 deklicami 41% bolnih za kroničnimi boleznimi. Ne smemo pozabiti, da so preiskovalci vštevali razne bolezni. Nekatere bolezni, ki se javljajo šele pozno, kažejo prve sledi že v zgodnji mladosti. Dr. Janc Weley iz Bostona je preiskal 2000 deklic, preden so zapustile zavod, in je našel, da jih je 30% bolnih na očeh, 6% imajo bolna ušesa, 5% slaba pljuča, 4% srčno napako in 3% bolne ledvice.

Mati in otrok. Pod tem naslovom so otvorili v Draždanih razstavo, ki ima nastopne dele: 1. Urejevanje stanovanja, pohištvo, kurjava, zračenje; 2. šola, šolske priprave, vzorna šola; 3. zdravi otrok (perilo, obleka, hrana); 4. bolno dete (higijeniška pravila); 5. igra in zabava.

Češka Revue prinaša članek, v katerem zahteva reorganizacijo učiteljišč. Glavne točke so tele:

1. Učiteljišča imajo pet letnikov.
2. Naobrazba, ki jo nujajo učiteljišča, je enaka oni, ki se nuja v srednjih šolah; v petem letniku se uče pedagogika, teorija in praksa vzgoje.
3. Absolventi učiteljišč imajo ista prava kakor absolventi srednjih šol. Univerza jim je pristopna.

4. Godbeni pouk se odpravi. Pouk v modernih jeziki (ruščina ali francoščina) ga nadomešča.

5. Za profesorje na učiteljskih se imenujejo najboljši učitelji srednjih šol.

Število šol in šolskih otrok na Dunaju. Dne 1. oktobra m. l. je bilo na Dunaju 400 šol, in sicer 36 splošnih ljudskih in meščanskih, 82 meščanskih šol (40 za dečke in 42 za deklice) in 282 ljudskih šol (138 za dečke, 133 za deklice 11 pa mešanih). Med dešk. ljudskimi šolami je bilo po organizaciji 7, med dekliškimi pa 6 razrednic. Skupno število šolo obiskujočih otrok je znašalo 198.936, t. j. za 5.259 več kakor v prejšnjem letu. Od teh je bilo 97.757 dečkov in 101.179 deklic. Ljudske šole je pohajalo 157.632, meščanske šole pa 41.304 otrok. Vrh tega se je poučevalo v posebnih oddelkih, ki so združeni z ljudskimi šolami, 206 slaboumnih otrok (106 dečkov in 100 deklet. Največ otrok je v 16. (20.700) in v 10. (18.828) okraju, najmanj otrok pa v 1. in 15. (4011 ozir. 4338).

Iz šolske statistike v Budapešti. V šolskem letu 1902-03 je bilo v Budapešti 217 ljudskih šol, in sicer 161 komunalnih, 6 državnih, 33 konfesionalnih, 10 zasebnih, 7 pa društvenih zavodov. Število učencev je znašalo 90.345; od teh po veri 52.298 katoličanov, 25.544 židov, 6691 reformiranih, 4858 ev. Učnih moči je bilo 1549. — Višjih gimnazij je bilo 13 z 7238, višjih realk pa 5 z 3062 učenci. Ti so bili po veri v gimnazijah 42% r. katolikov in 38% židov; v realkah pa 41% r. katolikov in 49% židov.

Kronika.

Avstrijski šolski muzej na Dunaju, ki je bil dosedaj nastanjen v šolskem poslopju Grüne Torgasse No. 11, dobi sedaj svoj lastni dom na glavni cesti proti Döbling-u na voglu Glatzerjeve ulice, kjer se je nakupil že stavbeni prostor in se je že pričelo z delom. Poslopje bo imelo dvoje nadstropij. Podstrešje bo tako urejeno da se bodo prostori tukaj tudi lahko uporabili za muzej. V šolskem muzeju se nastani tudi majhna zvezdarna. Tik poslopja pa se priredi šolski vrt. Stavba mora biti do konca junija t. l. dovršena in se muzej v 2. polovici meseca julija že otvori.

Proti četrtem razredu meščanskih šol se je hrumno oglasil v dunajskem občinskem svetu in v deželnem zboru — dr. Lueger. Kjerkoli stoje sovražniki napredka — med njimi najdeš Lueger-ja. V njem se pač najlepše pokaže smer te stranke: ljudstvo naj ostane neumno, mi pa bodemo želi.

Šole za nervozne otroke zahteva v „Wiener medizin. Presse“ dr. Stadelmann.

Učiteljeva avtoriteta. Badenski deželni šolski svet je poslal pred kratkim okrajnim šolskim svetom naredbo, v kateri jim toplo priporoča, da bi ne uprizarjali šolskih izpitov brez oglasa in ne pred 1. julijem. Nadalje se v tej naredbi posebno naglašaja, da bi posamezni okrajni šolski sveti in nadzorniki učiteljev preveč ne omejevali v njih samostojnosti, posebno pa se ne sme dogoditi, da bi nadzornik ozmerjal učitelja pred učenci.

Dekliški pouk v Egiptu. Egipčanska vlada ustanavlja v poslednjem času v večjih mestih posebne dekliške šole, ali pa podpira privatna podjetja sličnega značaja. Že čez 400 deklic poseča redno vladne dekliške šole. Večina deklic je iz krščanskih rodbin Koptov; pa tudi muhamedani počenjajo pošiljati svoje hčere v te učilnice. V poslednjih dveh letih se je število vseh učenk podvojilo. Leta 1900 jih je bilo samo 2050, l. 1902 pa že 4213. Pred vladnimi šolami so skrbeli za pouk egipčanskih deklic pred vsem ameriški misijonarji. V misijonskih šolah je nemara 15.000 učencev; od teh je 3500 deklic, med katerimi je 600 mohamedank.

Učitelju vedno več dela. Kmalu bode najlepše za učitelje na Nižjem Avstrijskem. Tu je sprejela krščansko-socijalna večina v deželnem zboru predlog, vsled katerega se učitelju vzame edini prosti dan v tednu, četrtek, na onih šolah, kjer se vrši pol-dnevni pouk. „Učitelji itak preveč posedajo po krčmah“, s tem poklonom se je ta lepa stranka pokazala v pravi luči.

Dunajsko šolstvo. Na Dunaju so letos otvorili osem novih ljudskih in meščanskih šol s stroškom 3,267.863 K. Jeli med temi šolami tudi češka, o tem zgodovina in viri molčijo, § 19. drž. z.

Berolinsko šolstvo. Berlin šteje 12 gimnazij, 7 realnih gimnazij, 2 višji realki, 13 realk, 6 višjih dekliških šol in 234 ljudskih in meščanskih šol. Vsako leto stanejo te šole 21,323.517 M.

Nekaj za učiteljice. Šolski svet v Budimpešti je sklenil, priporočati učiteljicam, da imajo nositi v šoli samo priproste toalete, se ne smejo ličiti in porfumovati, tudi ne smejo nositi zapestnic. Koliko solz!

Ljudsko šolstvo v Prusiji. Prusi imajo sedaj 36.756 ljudskih šol, v katerih deluje 90.208 učiteljev.

Spričevala za učitelje. Kraljevski okrajni šolski nadzornik v Draždanih je ukazal šolskim voditeljem, da bi podajali mesto dosedanjih splošnih poročil o učiteljih vsako leto natančno obvestilo, kakor se izvršujejo spričevala. Tema je tale: 1. Občno zadržavanje. 2. Zadržavanje v službenih in osebnih opravilih. 3. Vestnost v službi. 4. Dalna naobrazba. 5. Šolska stega. 6. Uspehi v šoli. 7. Zamude in zdravstveno stanje. — Znaki so 1. izvrstno, 2. docela dovoljno. 3. dovoljno. 4. malo dovoljno. Nekateri voditelji so prosili, naj se ta odredba prekliče, a zaman. Učiteljstvo pa je strašno razčiljeno.

Učiteljski sanatorij. Sanatorij za učitelje — prepotreben zavod. Koliko učiteljev mora pred časom pod grudo, ker v oddaljenih vaseh ni zdravnika, ni postrežbe bolnikom primerne. Pojdi v mesto se zdraviti, če ti dopuščajo pičli dohodki! Važen pojav organizacije je torej, da zbirajo poljski učitelji doneske za sanatorij, za zdravilišče, kjer bode sprejemal učitelj-bolnik pomoč v nadlogah. Dal Bog, da obrodi začeto delo najlepše uspehe in da rodi obilo blagoslova začetnikom.

Šolski nadzornik — zaprt. V Chrzanovu so zaprli tamkajšnjega nadzornika, Jana Bieronskega, ker je poneveril 15.700 K uradnega denarja. Sodišče mu je priznalo 15 mesecev kazni, deželno sodišče pa je po prizivni obravnavi zvišalo kazen na 2 leti.

Rusija. Če je mogoče meriti napredek v omiki po številu izdanih knjig, potem moramo priznati, da Rusija napreduje orjaškimi koraki. L. 1887. se je izdalo v Rusiji 18½ milj. zvezkov, l. 1891 — 23 milj., 1895. — 35 milj., 1898. — 44 milj., a l. 1901. — 58,529.480 zvezkov.

